

FÖRSVARSHÖGSKOLAN

2002-04-29

Enskild uppsats

Författare: Mj Peter Östman	Förband: Livgardet	Kurs: ChP 00-02, Avd 3
FHS Handledare: Lektor Gunnar Åselius och övlt Stefan Ring		
Uppdragsgivare: ISS	Ämnets beteckning: 19 100:2034	
<u>Sammandrag</u> Civil-militär samverkan under fredsoperationen i Kongo. Syftet med denna uppsats är att undersöka civil-militär samverkan vid fredsoperationen i Kongo 1960-1964 ur ett kulturkonstruktivistiskt perspektiv. Detta har gjorts i form av en fallstudie där litteratur av personer verksamma på plats i Kongo 1960-1964 varit dominerande. Ur fallstudien framkommer att många samverkansproblem förekom trots ett genomtänkt koncept och insatser för att förbättra samverkan mellan civila och militärer. Vidare framkommer att militärer och civila i huvudsak upplevde likartade problem. I uppsatsen har kulturkonstruktivistisk teori använts som analytiskt verktyg och skillnader mellan civila och militära aktörers kollektiva identiteter, världsuppfattningar och normer utgjort grunden för att förklara samverkansproblemen. Vid analysen av empirin framkommer att samverkansproblem inte bara förekom mellan civila och militära aktörer utan även inom respektive skrå och mellan olika nivåer i organisationen. Vidare framkommer att den kontext en person befinner sig i, likväl som dennes bakgrund och yrke, betyder mycket för den personens åsikter och värderingar. Min övergripande slutsats är att kulturkonstruktivistiska skillnader mellan civila och militära aktörer till stor del kan anses förklara de problem som förekom i civil-militär samverkan vid fredsoperationen i Kongo 1960-1964. Bilaga 1 – Abstract <u>Nyckelord:</u> <i>Kongo, civil-militär samverkan, fredsoperationer, ONUC, FN, konstruktivismen</i>		

Innehållsförteckning

FÖRKORTNINGAR	2
1. CIVIL - MILITÄR SAMVERKAN UNDER FREDSDOPERATIONEN I KONGO.....	3
1.1 INLEDNING.....	3
1.2 TEORIBESKRIVNING.....	6
1.2.1 <i>Konstruktivismen</i>	6
1.2.2 <i>Civil kollektiv identitet</i>	8
1.2.3 <i>Militär kollektiv identitet</i>	10
1.2.4 <i>Sammanfattning</i>	12
1.3 SYFTE, AVGRÄNSNINGAR OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	14
1.4 METOD OCH DISPOSITION	15
1.5 CENTRALA BEGREPP.....	16
1.5.1 <i>Civil – militär samverkan</i>	16
1.5.2 <i>Fredsoperationer</i>	17
1.5.3 <i>Kongo</i>	18
1.6 MATERIAL.....	19
2. BAKGRUND TILL KONFLIKTEN I KONGO OCH ONUC:S KONCEPT FÖR CIVIL-MILITÄR SAMVERKAN	23
2.1 KONFLIKTBAGGRUND	23
2.2 ONUC:S KONCEPT FÖR CIVIL-MILITÄR SAMVERKAN.....	25
3. PROBLEM AVSEENDE CIVIL-MILITÄR SAMVERKAN.....	28
3.1 UR MILITÄRT PERSPEKTIV	28
3.2 UR CIVILT PERSPEKTIV	47
4. JÄMFÖRELSE MILITÄRT OCH CIVILT	56
4.1 MILITÄRA PROBLEM.....	56
4.2 CIVILA PROBLEM.....	58
4.3 SLUTSATSER.....	59
5. KAN SKILLNADER I KOLLEKTIV IDENTITET, NORMER OCH VÄRLDSUPPFATTNING UTGÖRA FÖRKLARINGAR TILL DESSA PROBLEM?.....	61
6. SAMMANFATTNING OCH AVSLUTANDE DISKUSSION	67
7. KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	69
7.1 KÄLLOR	69
7.1.1 <i>Tryckta källor</i>	69
7.1.2 <i>Föreläsningar</i>	69
7.2 LITTERATUR OCH BEARBETNINGAR.....	69
7.2.1 <i>Litteratur</i>	69
7.2.2 <i>Internet</i>	70

Förkortningar

ANC	Armeé Nationale Congolaise
CAO	Chief Administrative Officer
EU	Europeiska Unionen
FN	Förenta Nationerna
FOI	Totalförsvarets forskningsinstitut
NGO	Non Governmental Organisation (icke-statlig, enskild organisation)
ONUC	Operations des Nations Unies au Congo (FN:s fredsoperation i Kongo)
PE	Peace enforcement
PK	Peace keeping
SRSG	Special Representative of the Secretary General
UNDP	United Nations Development Programme
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNTSO	United Nations Truce Supervision Organisation (FN:s insats i Mellanöstern)
WHO	World Health Organisation

1. Civil - militär samverkan under fredsoperationen i Kongo

1.1 Inledning

“FN-högkvarteret var sju våningar högt och innehöll bland annat säkerhetsavdelning, militärstab, skrivmaskinsavdelning, postkontor, växlingskontor, transportcentral, en radiostation som sköttes av kanadensare och ansvarade för förbindelserna mellan Leo och New York. Det kallades för The Big Confusion Centre och bar syn för sägen. Här blandades senila generaler med knipsluga valutahajar, hårt arbetande pliktmänniskor och idealister med äventyrare och suputer.”¹

Citatet ovan beskriver FN-högkvarteret i Leopoldville 1960 i Kongo där civila och militära kulturer och kollektiva identiteter skulle smälta samman under pressade förhållanden till en enhet som strävade mot samma mål. Det är knappast en smickrande beskrivning av den civila och militära personal som arbetade där och sannolikt är den inte helt rättvis. Men icke dess förty existerade samverkansproblem inom FN-organisationen i Kongo.

Som författare av denna uppsats har jag för avsikt att ta reda på hur det faktiskt förhöll sig med de civil-militära relationerna och samverkan mellan civila och militära aktörer under fredsoperationen i Kongo 1960-1964. Kan det vara så att skillnaderna mellan de militära och civila kulturerna var så stora att de orsakade samverkansproblem och kan detta i så fall förklaras ur ett kulturkonstruktivistiskt perspektiv?

Fredsoperationer inom ramen för FN har genomförts över i stort sett hela världen sedan andra världskrigets slut. Den traditionella ”peacekeeping-kulturen” har omfattat samtycke av parterna, opartiskhet och minimalt våldsutnyttjande. Dessa attityder och tillvägagångssätt kan anses tillhöra den första vågen av fredsoperationer vilka kan härledas till en av de första FN

¹ Claes JB Löfgren, *Fredsknektarna*, Stockholm, Bokförlaget T. Fischer & Co, 1990, sid 194.

missionerna, Gaza 1956.² Med några få undantag gällde denna tradition fram till slutet av 1980-talet och omfattar bl.a. missionerna på Cypern och i Libanon. Efterhand har karaktären för fredsoperationer förändrats. Från slutet av 1980-talet kan vi tala om en andra vågens fredsoperationer där, till skillnad från den första vågen, graden av samtycke från inblandade parter varit mindre, civila institutioner försvagade eller saknats helt, miljön alltmer komplex och instabil, kostnaderna för operationerna ökat dramatiskt och riskerna varit större för soldater och civila deltagare. Konflikterna har dessutom varit av inomstatlig karaktär i högre utsträckning än tidigare.³ Operationerna i Kambodja och Bosnien-Hercegovina är några exempel på den andra vågens fredsoperationer.

Före 1980-talets slut fanns trots kategoriseringen ovan undantag från den första vågens fredsoperationer. Missionen i Kongo har klara likheter med de i Kambodja och Bosnien-Hercegovina men ansågs av dåtiden som ett undantag från den traditionella konfliktbilden som FN engagerade sig i.⁴

Dessa tre konflikter kan alltså anses innehålla liknande utmaningar inom det civila området såsom stort behov av återuppbyggnad av infrastruktur och institutioner, demokratisering och återflyttning av flyktingar. I och med detta ökade även det civila inslaget i fredsoperationen, något som den militära komponenten måst lära sig att samarbeta och samverka med i högre utsträckning än tidigare.⁵

Dessa likheter till trots är det viktigt att poängtera att dessa tre fredsoperationer genomfördes i skilda kontexter. Kongooperationen genomfördes under den kanske hårdaste perioden av det kalla kriget. Relationerna mellan USA och Sovjetunionen var ansträngda efter nedskjutningen av ett amerikanskt

² Bo Huldt (et al), *FNs fredsbevarande operationer: En historisk överblick*, ur antologin *Bevara eller skapa fred*, Stockholm, Norstedts Förlag AB, 1995, sid 36-42.

³ Mats Berdal, *Peacekeeping, Enforcement: Where do we go from here?* Ur antologin *Peacekeeping 1815 to today*, Québec City, Kanada, XXIst Colloquium of the International Commission of Military History, 1995, sid 366-369.

⁴ Bo Huldt (et al), *FNs fredsbevarande operationer: En historisk överblick*, ur antologin *Bevara eller skapa fred*, Stockholm, Norstedts Förlag AB, 1995, sid 39.

⁵ Ibid, sid 13.

spionplan över sovjetiskt territorium. På grund av detta fanns det all anledning för USA att föra en återhållsam politik i Kongo.⁶ Sovjetunionen agerade mer aktivt i Kongokonflikten⁷ än USA, bl.a. genom att stödja den ena fraktionen med transportplan, lastbilar och några hundra tekniker⁸ samt genom att ställa sig positiva till en sovjetisk intervention i Kongo.⁹ Detta till trots ville supermakterna USA och Sovjetunionen undvika en alltför kraftig sammanstötning vilket i denna situation var fördelaktigt för FN¹⁰ som ändå tvingades till en komplicerad balansgång för att säkerställa ekonomiskt stöd från USA och för att hindra Sovjetunionen från att utnyttja sitt veto i säkerhetsrådet.¹¹

Den stora skillnaden mellan fredsoperationen i Kongo och de operationer som annars placeras inom ramen för andra vågens fredsoperationer är alltså att Kongooperationen genomfördes under det bipolära kalla krigets tid vilket sannolikt komplicerade tillvaron i allra högsta grad. I synnerhet för den högsta ledningen inom FN.

Oavsett i vilken kontext fredsoperationen genomförts har de militära aktörerna kommit att vara mer eller mindre beroende av att samverka med civila aktörer.

När olika kulturer och kollektiva identiteter mötts under så pressade förhållanden har inte så sällan problem uppstått i samarbetet mellan de civila aktörerna och de som har att utföra den militära delen av uppdraget.

⁶ Claes JB Löfgren, *Fredsknektarna*, Stockholm, Bokförlaget T. Fischer & Co, 1990, sid 13.

⁷ Utrikespolitiska institutet: Landguide: Läs om ett land: Kongo-Kinshasa: *Äldre historia/Modern historia*. ?Online?. (2002) <http://www.landguiden.nu/?2002-04-16?>

⁸ Conor Cruise O'Brien, *Uppdrag i Katanga*, Stockholm, Albert Bonniers Förlag, 1962, sid 97.

⁹ Jonas Waern, *Katanga*, Stockholm, Bokförlaget Atlantis, 1980, sid 18.

¹⁰ Ibid, sid 20.

¹¹ Ibid, sid 19

1.2 Teoribeskrivning

1.2.1 Konstruktivismen

Som tidigare nämnts är civil-militär samverkan en hörnpelare vid andra generationens fredsoperationer men tyvärr förekommer ofta problem. Vad kan då förklara dessa problem? Tänkbara förklaringar kan sannolikt återfinnas inom den teoribildning som kallas konstruktivismen.

Till att börja med är det värt att betona att konstruktivismen inte är en teori. Det är en familj av teorier.¹² Detta gör det svårt att ge en kortfattad sammanställning över konstruktivismen varför jag nöjer mig med att försöka beskriva huvuddragen inom teorifamiljen och betona de gemensamma nämnarna för de olika teorierna.

En faktor som är förhållandevis genomgående är begreppet kollektiv identitet vilken påstås vara konstruerad genom kommunikativa ageranden.¹³ Den kollektiva identiteten formas alltså av den kommunikation, de processer och den miljö som omger kollektivet. Vidare poängteras att de sociala relationerna inte följer några naturlagar utan är en produkt av mänskligt agerande och att det alltid är potentiellt öppet för omstrukturering.¹⁴ De sociala relationerna och därmed även de kollektiva identiteterna kan alltså medvetet förändras. Konstruktivisterna emellan råder det delade meningar om i vilken utsträckning detta medvetet kan förändras. Aktörer med stora skillnader i kollektiv identitet kan även ha skillnader i världsuppfattning.¹⁵ Elizabeth Kier påstår att;

”Actors believe that the meanings they attach to certain policies directly reflect reality, but their interpretation is often not the only way to see the world or their interests”.¹⁶

Staten finns med som en viktig aktör inom konstruktivismen men det betonas att även andra aktörer är nog så viktiga när det gäller att påverka internationella

¹² Torbjörn L. Knutsen, *A history of International Relations theory*, Manchester UK, New York USA, Manchester University Press, 1997, sid 279.

¹³ Ibid, sid 278.

¹⁴ Barry Buzan (et al), *Security, A New Framework For Analysis*, London, Lynne Rienner Publishers Inc, 1998, sid 204.

¹⁵ Pär Eriksson, *Civil-militär samverkan i fredsfrämjande operationer - en omöjlig nödvändighet?* Stockholm, FOA-Avdelningen för Försvarsanalys, 1998, sid 74.

¹⁶ Elizabeth Kier, *Imagining War*, New Jersey, Princeton University Press, 1997, sid 24.

relationer och internationell säkerhet. Konstruktivister tenderar att se internationella strukturer som sitt lämpligaste fokus för studier och att se det internationella systemet som i huvudsak socialt till sin natur.¹⁷ Dock förringas inte staternas betydelse.

Vad kan då utveckla sig ur dessa återkommande sociala processer som genererar kollektiv förståelse bland deltagande aktörer? Jo denna kollektiva förståelse kan bilda typexempel för relationerna inom en grupp. Dessa typexempel utgör sedermera baserna för normer, regler och även lagar vilka sedan reglerar fortsatt interaktion.¹⁸

Det finns stora nyansskillnader inom teorifamiljen men de flesta forskarna inom området är överens om att den internationella politikens strukturer är effekter av social interaktion, att stater inte är statiska subjekt utan dynamiska krafter, att staters identiteter inte är givna utan uppkomna genom komplexa, historiska, överlappande beteenden/ageranden. Därför är de flyktiga, ostabila och i konstant förändring. Distinktionen mellan inrikes politiken och internationella relationer är tunn.¹⁹

Ett försök att sammanfatta några nyckelbegrepp i konstruktivismen kan göras genom att beskriva aktuella forskningsområden inom teorifamiljen. Dessa är;

?? Idéers betydelse och hur dessa kan spridas över världen.

?? Kulturers och självbilders betydelse.

?? Identiteters betydelse. (Närliggande till ovanstående)

?? Normers betydelse.

?? Breddade säkerhetsagendan.

Utifrån denna beskrivning av konstruktivismens huvuddrag kan det anses troligt att stora skillnader mellan aktörerna (civila och militära) avseende kollektiva identiteter, världsuppfattning och normer, resulterar i problem i

¹⁷ Torbjörn L. Knutsen, *A history of International Relations theory*, Manchester UK, New York USA, Manchester University Press, 1997, sid 279.

¹⁸ Ibid, sid 281.

¹⁹ Ibid, sid 281-282.

samverkan aktörerna emellan. För att påvisa sådana skillnader kommer jag här att redovisa vad som generellt kan anses prägla och exemplifiera civil och militär identitet, vilket i sin tur kan generera olika normer och världsuppfattningar vid fredsoperationer.

1.2.2 Civil kollektiv identitet

De civila delar som ingår i en fredsoperation utgörs vanligtvis både av en ledning (SRSG med stab, chefen för civila operationer med stab etc. beroende på missionens specifika karaktär) och FN:s biträdande organ som till exempel UNHCR och UNDP. I tillägg till detta förekommer en varierande mängd olika NGO:s.

Flera av dem som ingår i den civila delen av en fredsoperation har en bakgrund i något av FN:s högkvarter. Där präglas den kollektiva identiteten sannolikt i ganska hög grad av att beslutsprocesserna i stor utsträckning bygger på konsensus vilket ofta gör att de blir utdragna. En del i detta är de så kallade ”korridorssamtalen” som spelar en viktig roll inom FN-systemet.²⁰ Denna relativt tidskrävande beslutsprocess och detta sätt att arbeta genom ”korridorssamtal” får de med sig ut i operationsområdet och utgör en viktig byggsten i den kollektiva identiteten vilken kan kollidera med den militära motsvarigheten.

Inom den civila ledningen i operationsområdet förekommer även militär personal men i mycket liten omfattning. Eftersom de är i minoritet är det sannolikt så att de anpassas mer och mer in i den civila identiteten men bidrar samtidigt till den kollektiva identiteten på plats i operationsområdet. Personalen har ofta varierande bakgrund och de är ofta rekryterade för att utföra vissa specifika uppgifter och därmed kanske känslan för lagarbete reduceras. Det är inte helt osannolikt att detta i sin tur skapar normer som säger att den civila delen av insatsen är viktigare än fredsoperationen som helhet. Beslutsprocesser som bygger på konsensus talar visserligen emot detta men

²⁰ Martina R. Johannesson (red), *Organisationer i fickformat nr 5 FN*, Stockholm, Utrikespolitiska Institutet, 1995, sid 15.

konsensustänkandet kanske bara gäller den egna, civila delen av fredsoperationen och att militären redan från början är utdefinierade ur gemenskapen? Om så är fallet är det inte långt till att ta steget mot att sätta egen karriär och egna intressen, inom ramen för den civila insatsen, före ett samarbete med militären till gagn för det gemensamma slutmålet.

Multinationaliteten i den civila ledningen bidrar givetvis till den kollektiva identiteten. Inte minst synen på den militära styrkans roll präglas starkt av vad den civile personens inrikes uppfattning är om militärens roll. Denna del av den politiska kulturen varierar från stat till stat. När civila fattar beslut, eller är delaktiga i beslut om militära ärenden (vilket ofta är fallet vid fredsoperationer) reflekterar dessa beslut deras respektive länders erfarenhet av de militära styrkorna.²¹ I ett kollektiv bestående av personer från en mängd länder mixas detta och bidrar till skapandet av den kollektiva identiteten.

FN:s biträdande organ och olika NGO:s är fackspecifika och företräder olika intressen vilket bidrar till den kollektiva identiteten. Detta kan generera en världsuppfattning vilken kan skilja sig från andra aktörer i ett operationsområde. Detta kan leda till att de hamnar i konflikt med den militära aktören vars världsuppfattning kanske är en annan. Låt oss säga att militären har uppdraget att skapa och hålla en stabil situation av relativ fred. Samtidigt kan exempelvis UNHCR ha som målsättning att åstadkomma återflyttning i samma område. Denna återflyttning kan då riskera att rubba den sköra stabiliteten. Vi har då en uppenbar risk för konflikt mellan det militära uppdraget och den civila insatsen.²²

Personerna inom FN:s biträdande organ och olika NGO:s är ofta rätt unga i förhållande till personalen i en militär organisation, i synnerhet chefspersonalen. De civila är vana vid platta organisationsstrukturer och ett ”nerifrån perspektiv”. Dvs. de förhandlar fram en insats med lokala strukturer

²¹ Elizabeth Kier, *Imagining War*, New Jersey, Princeton University Press, 1997, sid 25-26.

²² Pär Eriksson, *Civil-militär samverkan i fredsfrämjande operationer - en omöjlig nödvändighet?* Stockholm, FOA-Avdelningen för Försvarsanalys, 1998, sid 44-45.

som by eller mindre region innan de förankrar insatsen med högre instans.²³ I humanitära organisationer innehar kvinnor ofta höga befattningar och är i allmänhet fler än i militära organisationer. Den stora andelen kvinnor i humanitära organisationer introducerar en utmanande genusfaktor i de civil-militära relationerna, en faktor som kanske inte existerar i lika hög grad vid samverkan militärer emellan.²⁴ Just vid fredsoperationen i Kongo synes andelen kvinnor dock varit så låg att ovanstående utmaning inte var framträdande.

FN:s biträdande organ och diverse NGO:s fungerar självständigt inom respektive ansvarsområde och finansieras huvudsakligen genom frivilliga bidrag.²⁵ Detta i kombination med att de verkar inom specifika områden gör att de kan komma att konkurrera om medel och inflytande.²⁶

Inom den civila grenen av en fredsoperation utvecklas normalt ett eget fackspråk vilket är påverkat av vad de olika personerna har för bakgrund och yrke. Eftersom många av dem har en bakgrund i något av FN:s högkvarter präglas språket av den diplomatiska kulturen vilket för en utomstående kan vara svårt att förstå. Det diplomatiska språket beskrivs ofta som personligt, elegant och ”bildningsnobbigt”.

1.2.3 Militär kollektiv identitet

En militär styrka i en fredsoperation har ofta som huvudsyfte att reducera våldsnivån i konfliktområdet så att politiska processer och återuppbyggnadsarbete kan verka.²⁷ Detta mandat håller sig normalt militären ganska strikt till och militären är relativt negativa till sådant som förändrar det mandat som initialt gäller i missionen då de sällan tillförs ytterligare resurser

²³ Ibid, sid 64-65, 79.

²⁴ Hugo Slim, *The Stretcher and the Drum: Civil-Military Relations in Peace Support Operations*, ur antologin Jeremy Ginifer (Editor), *International Peacekeeping, Volume 3, Summer 1996, Number 2*, London, Frank Cass, 1996, sid 125.

²⁵ Martina R. Johannesson (red), *Organisationer i fickformat nr 5 FN*, Stockholm, Utrikespolitiska Institutet, 1995, sid 21.

²⁶ Pär Eriksson, *Civil-militär samverkan i fredsfrämjande operationer - en omöjlig nödvändighet?* Stockholm, FOA-Avdelningen för Försvarsanalys, 1998, sid 26.

²⁷ Ibid, sid 43

om så sker (s.k. "Mission Creep").²⁸ När så sker är det sannolikt att den civila ledningen får bära skulden för detta. Detta fenomen bidrar till den kollektiva identiteten hos den militära styrkan och skapar tillsammans med andra identitets- och kulturskillnader misstro och oförståelse mellan insatserna.²⁹

Det militära kollektivet är en mycket homogen grupp. De har normalt rätt begränsad kontakt med personer utifrån och det är sällan de hyr in erfaret folk utifrån för att bli en del av kärnorganisationen.³⁰ De saknar alltså ofta erfarenhet av att arbeta med personer från den "civila sidan" vilket lätt skapar en "vi och dom" mentalitet.

I den militära organisationen är cheferna oftast äldre³¹ i jämförelse med vad som beskrivits ovan och militärer är i huvudsak män.³² Detta bidrar till att stärka kollektivets homogenitet och till att forma identiteten.

Även i militärens fall förekommer multinationalitet i samband med fredsoperationer vilket kan ha både för- och nackdelar men ytterst bidrar detta till att forma den kollektiva militära identiteten inom vilken normer och världsuppfattning formas. Alla militära organisationer har inte samma kultur med sig i bagaget till fredsoperationen. Ett konkret klassiskt exempel på detta är skillnaden mellan tysk och amerikansk syn på förhållandet mellan officerare och soldater under andra världskriget. Tyskarna använde den gemensamma beteckningen "soldat" både för officerare och soldater och uppmuntrade kontakt mellan dessa. Amerikanerna å andra sidan saknade gemensam beteckning för soldater och officerare och fraternisering mellan dessa kategorier motverkades.³³

²⁸ Ibid, sid 47.

²⁹ Ibid, sid 78.

³⁰ Elizabeth Kier, *Imagining War*, New Jersey, Princeton University Press, 1997, sid 29.

³¹ Pär Eriksson, *Civil-militär samverkan i fredsfrämjande operationer - en omöjlig nödvändighet?* Stockholm, FOA-Avdelningen för Försvarsanalys, 1998, sid 65.

³² Hugo Slim, *The Stretcher and the Drum: Civil-Military Relations in Peace Support Operations*, ur antologin Jeremy Ginifer (Editor), *International Peacekeeping, Volume 3, Summer 1996, Number 2*, London, Frank Cass, 1996, sid 125.

³³ Elizabeth Kier, *Imagining War*, New Jersey, Princeton University Press, 1997, sid 30.

Den kollektiva identiteten och därmed kollektivets normer och världsuppfattning präglas också av den tid som tillbringas i operationsområdet. När den militära styrkan anländer till ett konfliktområde är det vanligt att de civila aktörerna, i synnerhet FN:s underorgan, funnits där under kortare eller längre tid. När militären lämnar området är de civila aktörerna oftast kvar. Dessutom roterar den militära styrkan sin personal flitigt under missionstiden, ofta var sjätte månad.³⁴ Denna tid är oftast inte tillräcklig för att skapa en fungerande gemensam civil-militär kollektiv identitet med gemensamma normer och världsuppfattning.

Militären har ett mycket utpräglat fackspråk som för en utomstående kan vara på gränsen till obegripligt. Det militära fackspråket innehåller många begrepp som i civila sammanhang betyder helt andra saker samt mängder av förkortningar.

1.2.4 Sammanfattning

Som tidigare nämnts är problem avseende civil-militär samverkan förhållandevis väl dokumenterat från 1990-talets fredsoperationer och i de flesta fall påtalas vikten av förståelse för de olika aktörernas kulturer och språk för att uppnå så kallad "Unity of Effort".³⁵ FOI-rapporten av Pär Eriksson, *Civil-militär samverkan i fredsfrämjande operationer - en omöjlig nödvändighet*, är ett bra exempel på sådan dokumentation.

Nedan följer en sammanfattning av vissa skillnader i kollektiv identitet som kan anses skapa problem i civil-militär samverkan.

³⁴ Pär Eriksson, *Civil-militär samverkan i fredsfrämjande operationer - en omöjlig nödvändighet?* Stockholm, FOA-Avdelningen för Försvarsanalys, 1998, sid 50-51.

³⁵ Leif Ahlquist (Editor), *Co-operation, Command and Control in UN Peace-keeping Operations*, Stockholm, Försvarshögskolans operativa institution, 1996, sid 11.

Faktor som påverkar kollektiv identitet	Utmärkande för civil kollektiv identitet	Utmärkande för militär kollektiv identitet
Beslutsprocesser	Bygger på konsensus. Vana vid platta organisatio ner med nerifrån & upp perspektiv.	Hierarkiskt med ett uppifrån & ner perspektiv.
Multinationalitet	Nationella erfarenheter av militära styrkor kan styra synen på militärens roll. Kan skapa språkproblem såväl internt som externt.	Nationella erfarenheter av samverkan med civila aktörer kan styra synen på de civilas roll. Olika militära kulturer, vilka kan vara ganska starka, beroende på nationalitet kan skapa interna problem. Kan skapa språkproblem såväl internt som externt.
Värderingar/intressen	Humanitär hjälp, demokratisering, institutionsbyggnad.	Säkerhet, stabilitet.
Typ av fackspråk	Bygger på den diplomatiska kulturens sätt att uttrycka sig	Utpräglad militär särart.

Som framgår av redovisningen ovan finns skillnader i kollektiv identitet mellan civila och militära aktörer vid fredsoperationer och det är troligt att dessa skillnader kan förklara problem i civil-militär samverkan. Detta avser författaren att testa genom att analysera fredsoperationen i Kongo 1960-1964.

1.3 Syfte, avgränsningar och frågeställningar

Under 1990-talet och i början av detta decennium synes civil-militär samverkan ha blivit allt viktigare.³⁶ De flesta fredsoperationer som förekommit under denna tid har analyserats och dokumenterats väl avseende civil-militär samverkan. Det kan därför anses vara av intresse att undersöka civil-militär samverkan under fredsoperationen i Kongo då den har många likheter med 1990-talets fredsoperationer och dessutom kan ses som föregångare till många av dem. Dels i fråga om komplexitet men även när det gäller hur illa förberett världssamfundet varit på hur dessa operationer kom att utvecklas.

Syftet med denna uppsats är således att undersöka civil-militär samverkan vid fredsoperationen i Kongo 1960-1964 ur ett kulturkonstruktivistiskt perspektiv.

Med detta som bakgrund avgränsas uppsatsen geografiskt och tidsmässigt till att avhandla fredsoperationen i Kongo 1960-1964. Valet av denna konflikt baserar sig på dess plats inom kategorin andra vågens fredsoperationer samt bristen på dokumentation avseende civil-militär samverkan i jämförelse med fredsoperationerna under 1990-talet.

Uppsatsen avhandlar i första hand samverkan och samarbete mellan militära och civila aktörer som ingick i den samlade internationella styrkan på plats i operationsområdet samt samverkan mellan den militära styrkan och NGO:s som var närvarande i landet. Samarbete och samverkan med lokala myndigheter och befolkningen i operationsområdet avhandlas inte med anledning av att denna verksamhet i lägre omfattning har varit institutionaliserad, i synnerhet på de lägre nivåerna.

I uppsatsen avhandlas främst missionsnivån och i mindre utsträckning den politiska och diplomatiska dimensionen i FN-högkvarteret och på nationell nivå. Motivet till detta är dels uppsatsens teoretiska utgångspunkt avseende konstruktivismens syn på staten som aktör och dess betydelse. Dessutom är det

³⁶ Leif Ahlquist (Editor), *Co-operation, Command and Control in UN Peace-keeping Operations*, Stockholm, Försvarshögskolans operativa institution, 1996, sid 14.

främst på denna nivå som problemen är relevanta och, inom ramen för denna typ av uppsats, möjliga att undersöka.

De frågeställningar som denna uppsats ska svara på är följande:

- ?? Vilket var konceptet för civil-militär samverkan vid fredsoperationen i Kongo?
- ?? Vilka problem avseende civil-militär samverkan upplevde FN-missionen i Kongo och vilka åtgärder vidtogs för att förbättra samarbetet?
- ?? Upplevde militärer och civila samma problem?
- ?? Kan skillnader i kollektiv identitet, normer och världsuppfattning utgöra förklaringar till dessa problem?

1.4 Metod och disposition

Uppsatsen genomförs i form av en fallstudie³⁷ där konceptet för och utförandet av civil-militär samverkan vid fredsoperationen i Kongo analyseras.

Inledningsvis beskrivs övergripande bakgrunden till konflikten i Kongo och ONUC:s koncept för civil-militär samverkan. Detta för att ge läsaren en känsla för i vilken kontext denna fredsoperation genomfördes och vad FN önskade uppnå med sitt koncept för civil-militär samverkan.

Därefter redovisas vilka samverkansproblem som upplevts och, i förekommande fall, vilka åtgärder som vidtagits för att motverka dessa.

Därnäst jämförs om militära och civila aktörer upplevt samma problem.

Slutligen diskuteras huruvida redovisade problem i civil-militär samverkan kan förklaras av skillnader mellan civila och militära identiteter, normer och världsuppfattningar.

³⁷ Rolf Ejvegård, *Vetenskaplig metod*, Stockholm, Studentlitteratur, 1996, sid 31-32.

1.5 Centrala begrepp

1.5.1 Civil – militär samverkan

Problemet när civil-militär samverkan ska avhandlas handlar knappast om att det råder brist på definitioner. Det är snarare så att det finns för många definitioner och begrepp vilka ibland betyder samma saker men ibland helt olika saker. Min ambition i detta stycke är inte att ge mig in i denna djungel utan att förklara vad jag i denna uppsats avser att lägga i begreppet civil-militär samverkan.

Civil-militär samverkan är ingen nypåkommen företeelse även om det hamnat mer i fokus under 1990-talet och framåt. Under avkoloniseringsprocesserna i främst Afrika kom tidigare kolonistörer att behöva blanda militära och civila medel för att åstadkomma en fredlig övergång till eget styre i de forna kolonierna. I dag förknippas begreppet civil-militär samverkan främst med internationella fredsoperationer under ledning av FN eller annan internationell eller regional organisation. Inom ramen för fredsoperationer kan civil-militär samverkan grovt indelas i två kategorier: Dels samverkan mellan civil och militär insats i en konflikt, dels interaktionen mellan militär insats och lokal civilbefolkning och förvaltning.³⁸ I samverkansbegreppet ingår att huvudsyftet är att få alla insatser i ett område att dra åt ett och samma håll mot ett gemensamt formulerat mål.³⁹

Min definition av begreppet civil-militär samverkan som är relevant för denna uppsats är följande;

Civil-militär samverkan är den koordinering och det samarbete, till stöd för den totala fredsoperationen, mellan militära komponenter och civila aktörer, såväl interna som externa, i den FN-ledda fredsoperation som studeras i denna uppsats. Den lokala befolkningen och lokala myndigheter i missionsområdet räknas inte in i denna definition.

³⁸ Pär Eriksson, *Civil-militär samverkan i fredsfrämjande operationer - en omöjlig nödvändighet?* Stockholm, FOA-Avdelningen för Försvarsanalys, 1998, sid 55.

³⁹ Ibid, sid 56.

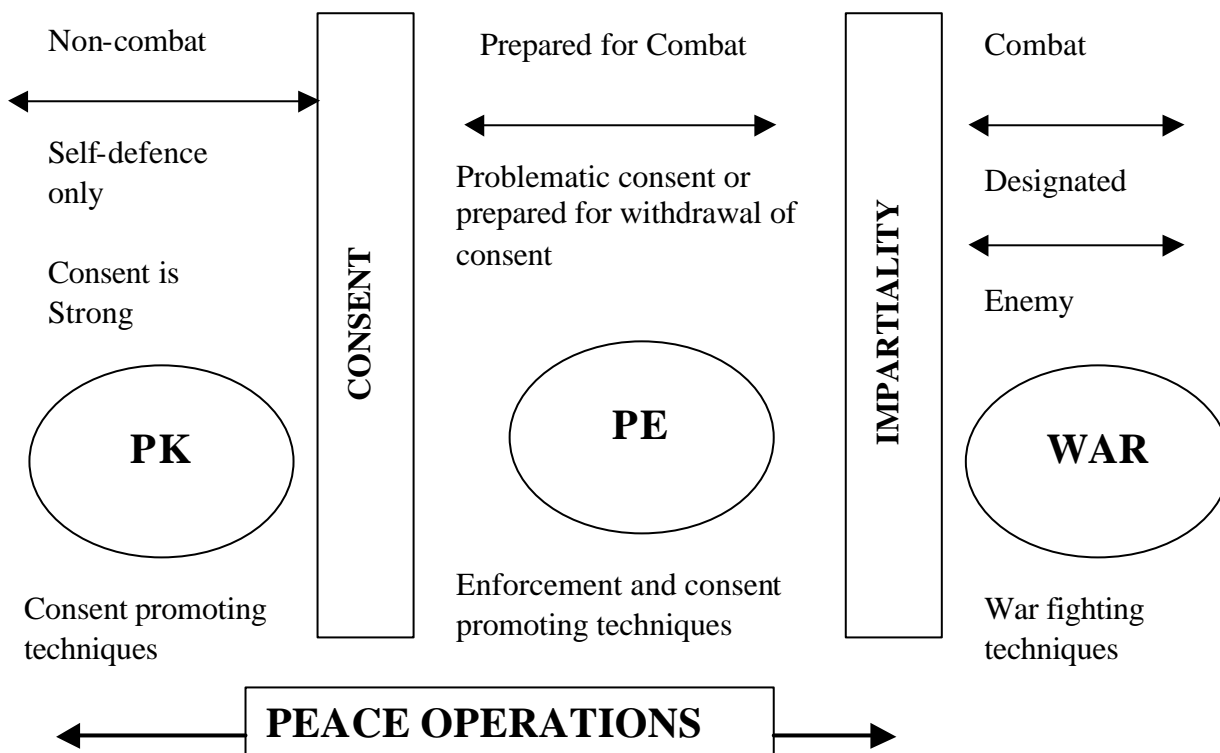

1.5.2 Fredsoperationer

Begreppet fredsoperationer utnyttjar jag i denna uppsats för att beteckna den FN-ledda insatsen i Kongo. Det ska också ses som ett samlingsnamn för övriga missioner som relateras till i uppsatsen. Min definition kan anses vara synonym med den som Defense Technical Information Center i USA använder. De definierar "Peace Operations" som:

"A broad term that encompasses peacekeeping operations and peace enforcement operations conducted in support of diplomatic efforts to establish and maintain peace".⁴⁰

Begreppet fredsoperationer eller Peace Operations täcker alltså hela den klassiska konfliktskalan utom den situation då krigstillstånd inträder. Detta exemplifieras av nedanstående figur.⁴¹

Fredsoperationen i Kongo inleddes som en så kallad kapitel VI operation. Den typen av operation återfinns längst till vänster i figuren ovan. Detta innebar att

⁴⁰ Dtic: Doctrine:Joint Electronic Library: Department of Defence Dictionary: *Peace Operations*. ?Online?. (2001-12-19) <http://www.dtic.mil/doctrine/jel/doddict/data/p/03940.html> ?2002-03-20?

⁴¹ James J. Cravens, Jr, artikel ur ILIC '97, The Second International Workshop on Low Intensity Conflict, *The U.S. Army Approach to Peace Operations*, Stockholm, AFCEA Stockholm Chapter and the Royal Swedish Society of Naval Sciences, 1997, sid 155.

våldsmedel endast fick tillgripas i självförsvar, FN hade godkännande av den regering som fanns i landet och tekniker för att främja samtycke med landets styre utnyttjades. Operationen i Kongo ändrades sedermera till en så kallad kapitel VII operation. Detta med anledning av att landets regering kollapsade och att det därmed inte fanns något styre att få samtycke från samt att inbördesstrider hotade att bryta ut. Den typen av operation återfinns i figurens mittersta del. Detta innebar att den FN-ledda styrkan inom vissa ramar fick tillgripa våld för att uppfylla sitt mandat och att FN i själva verket tog över det sönderfallande Kongo. Operationen fick både militära, polisiära och civila inslag.⁴² Det var dessutom första gången i FN:s historia som säkerhetsrådet hade mandat att tillåta våld i annat syfte än i rent självförsvar.⁴³

1.5.3 Kongo

Med anledning av att det idag existerar mer än en stat som i sitt namn har ordet Kongo, finns det anledning att kort kommentera vad som avses i denna uppsats.

Statsnamnet Kongo i denna uppsats är synonymt med dagens Kongo-Kinshasa. Detta land fick namnet Belgiska Kongo 1908 efter att tidigare betecknats Kongofristaten. Detta skedde i samband med att den belgiske kungen Leopold tvingades överlämna kolonin till belgiska staten. När landet blev självständig stat den 30 juni 1960 antogs namnet Republiken Kongo. Joseph-Désiré Mobutu, tidigare stabschef för Republiken Kongos väpnade styrkor, grep makten i landet 1965 och utnämnde sig till president. 1971 döptes landet om och fick namnet Zaire. Detta var ett led i en omfattande kampanj där många namn på städer och provinser afrikaniserades. Mobutu behöll makten till 1997 då han flydde landet. Ledaren för rebellstyrkan ”Demokratiska styrkors allians för befrielsen av Kongo-Zaire” (på franska förkortat till AFDL), Laurent-

⁴² Bo Huldt (et al), *FNs fredsbevarande operationer: En historisk överblick*, ur antologin *Bevara eller skapa fred*, Stockholm, Norstedts Förlag AB, 1995, sid 38.

⁴³ Indarjit Rikhye, *Military Adviser to the Secretary-General*, London, Hurst & Company, 1993, sid 219.

Désiré Kabila utropade sig då till president och landet återtog namnet Demokratiska Republiken Kongo, ett namn som landet även hade 1964-1971.

Med anledning av att landet samt många av dess städer och provinser bytt namn under årens lopp benämns i uppsatsen alla dessa namn med dem som var aktuella 1960-1964.⁴⁴

1.6 Material

Som källor har böcker författade av personer verksamma på plats i Kongo under perioden 1960-1964 varit dominerande. Dessa böcker är företrädesvis i form av memoarer vilka måste betraktas med viss försiktighet bl.a. beroende på när de skrevs i förhållande till de aktuella händelserna, eventuella försök av författaren att framställa sig själv i bättre dager och andra personer i sämre dager etc. Med anledning av uppsatsens teoriansknytning finns dock ett värde av att granska mer subjektiva uppfattningar om relationerna mellan civila och militära aktörer i fredsoperationen i Kongo. I detta sammanhang är det viktigare hur aktörerna uppfattat vad som hänt än vad som kanske hände i verkligheten. Kollektiva identiteter formas alltså av den kommunikation, de processer och den miljö som omger kollektivet. Författarna som studerats i uppsatsen kan ses som representanter för den identitet som existerade i det kollektiv de tillhörde.

Med anledning av uppsatsens ämne har litteratur av författare med såväl civil som militär bakgrund valts och som arbetade på olika nivåer inom FN-fredsstyrkan i Kongo. Här följer nu en redovisning av författarna och en motivering till varför just deras böcker valts till denna uppsats.

Svenske översten Jonas Waern tjänstgjorde i Kongoproinsen Katanga juni 1961 till maj 1962 och var chef för den tolfte och den fjortonde svenska FN-bataljonen, tillika brigadchef för FN:s militärdistrikt Södra Katanga. Hans bok *Katanga* är vald med anledning av att han var på plats i ett område som var av

⁴⁴ Utrikespolitiska institutet: Landguide: Läs om ett land: Kongo-Kinshasa: *Äldre historia/Modern historia*. ?Online?. (2002) <http://www.landguiden.nu/?2002-04-16?>

yttersta intresse under en viktig tidsperiod av fredsoperationen. Vidare representerar han den lägre nivån och mellannivån i den militära hierarkien då han både tjänstgjorde som bataljonschef och brigadchef och blir därför en bra kontrast till högre militära chefer. Hans främsta källor vid författandet av boken har utgjorts av de bandinspelningar han gjorde omedelbart efter hemkomsten från Kongo 1962⁴⁵ vilket till del kan kompensera det faktum att boken gavs ut 1980.

Indiske generalen Indar Jit Rikhye innehade under perioden 1960-1964 befattningen som militärrådgivare åt FN:s generalsekreterare. Han var dessutom tjänsteförrättande SRSG under 3-23 november 1960. Rikhyes bok *Military Adviser to the Secretary-General* är intressant eftersom han har följt fredsoperationen från flera perspektiv, dels från FN-högkvarteret i New York dels från sin position på plats i Kongo. Han var i Kongo under långa perioder även då han inte var tjänsteförrättande SRSG. Ytterligare en faktor som gör Rikhye intressant är att han i sina befattningar kom att omges med civila medarbetare och chefer i större utsträckning än militära. Rikhyes bok gavs ut så sent som 1993 vilket måste ses som en negativ faktor. Hans källor utgörs i stor utsträckning av dokument från FN:s arkiv.⁴⁶ Rikhye är också medförfattare till boken *The Thin Blue Line* som gavs ut 1974 där ett kapitel är en fallstudie av fredsoperationen i Kongo. Denna bok har i första hand utnyttjats för att beskriva ONUC:s koncept för civil-militär samverkan. Vissa delar ur boken har använts för att komplettera Waerns uppgifter.

Svenske generalen Carl von Horn var ONUC:s förste militäre styrkechef, (Force Commander) en befattning han hade från augusti till december 1960. Hans bok *Fredens soldater* är av intresse eftersom den representerar den högsta militära nivån i ONUC, en nivå som var underställd civilt chefskap och som arbetade på jämbördig nivå med den civila delen av organisationen. von Horns uppfattningar är även av intresse pga. att han kritiseras hårt av framförallt

⁴⁵ Jonas Waern, *Katanga*, Stockholm, Bokförlaget Atlantis, 1980, sid 11.

⁴⁶ Indar Jit Rikhye, *Military Adviser to the Secretary-General*, London, Hurst & Company, 1993, sid xiv.

Rikhye. 1966 gavs hans bok ut vilket gör graden av tidsmässig närhet relativt tillfredsställande. En uppenbar nackdel är att von Horn innehade sin befattning relativt kort tid. von Horn uppger inte något särskilt om sina källor men en uppfattning man får är att boken till stor del är baserad på dagboksanteckningar.

Irländaren Conor Cruise O'Brien var FN:s civile representant i Katanga från juni till november 1961. Valet av hans bok *Uppdrag i Katanga* baseras på att O'Brien representerar den civila regionala nivån i ONUC och att han var en kontroversiell person i ett område som var av yttersta intresse under en viktig tidsperiod av fredsoperationen. Han var dessutom Waerns närmast högre civile chef. O'Briens bok gavs ut 1962, alltså redan innan fredsoperationen i Kongo var avslutad. Tidsmässig närhet är därför tillfredsställande. O'Brien beskriver sina källor ganska ingående. Trovärdigheten i hans uppgifter bygger till stor del på att boken skrevs så när inpå de aktuella händelserna och att han när så varit möjligt, kollationerat sina hågkomster med andra som deltagit i samma händelser. O'Brien har utöver detta, främst i fråga om datering, nyttjat officiella FN-rapporter och tidningstelegram. Han skrev också en del brev till sin blivande hustru under tiden i operationsområdet, dessa brev har till del nyttjats som källor.⁴⁷

Svensken Sture Linnér var FN:s förste chef för civila operationer i Kongo från den 15 juli 1960, han var dessutom SRSO från 20 maj 1961 till 10 februari 1962. Hans memoarer *Min Odysse* är vald med anledning av att Linnér dels representerade den högsta civila nivån som på jämbördig nivå arbetade tillsammans med den militära grenen av ONUC. Dels med anledning av att han under en period tjänstgjorde som högsta chef för hela Kongooperationen. Linnérs bok gavs ut 1982 vilket kan anses tveksamt ur det källkritiska kriteriet tidsmässig närhet. Hans källor utgörs i första hand av dagboksanteckningar och

⁴⁷ Conor Cruise O'Brien, *Uppdrag i Katanga*, Stockholm, Albert Bonniers Förlag, 1962, sid 10-13.

brevutdrag.⁴⁸ Den 23 april 2002 hade författaren förmånen att lyssna till ett föredrag Linnér höll vid Personhistoriska samfundets årsmöte. Efter mötet hade författaren ett kort samtal med Linnér där det fanns tillfälle att ställa några korta frågor.

En person som inte var med i Kongo 1960-1964 är svenske journalisten Claes JB Löfgren. Valet av hans bok *Fredsknektarna* har att göra med att hans bok bl.a. baserar sig på intervjuer av ett 20-tal Kongoveteraner som då kan komplettera de synpunkter som övriga författare redovisar. Boken gavs ut 1990 och baseras vid sidan av intervjuerna på handlingar från krigsarkivet.⁴⁹ Vissa av hans uppgifter har använts i inledningen av uppsatsen och övriga uppgifter redovisas antingen under avsnitt 3.1 eller 3.2 beroende på var Löfgren hämtat sina uppgifter.

⁴⁸ Sture Linnér, *Min odysse*, Stockholm, P.A. Norstedt & Söners Förlag, 1982, sid 10.

⁴⁹ Claes JB Löfgren, *Fredsknektarna*, Stockholm, Bokförlaget T. Fischer & Co, 1990, sid 376.

2. Bakgrund till konflikten i Kongo och ONUC:s koncept för civil-militär samverkan

2.1 Konfliktbakgrund

Konflikten i Kongo var ett resultat av en dåligt förberedd frigörelse från kolonialmakten Belgien. Frigörelseprocessen startade innan nödvändiga institutioner i det nya landet hade börjat fungera. Kongo saknade utbildat folk för att sköta dessa institutioner så istället uppstod en situation som präglades av laglöshet där många personer konkurrerade för att uppnå sina personliga målsättningar.⁵⁰

Kongo upptog huvuddelen av floddalen i Kongofloden i centrala Afrika. Området är sex gånger större än Sverige. 1960 hade landet cirka 14 miljoner invånare. Demografiskt var befolkningen indelat i en mängd stammar och folkslag med varierande intressen och etnisk bakgrund. I landet fanns omkring 100 000 vita européer.

Kongo hade varit en belgisk koloni sedan 1908. Ekonomiskt och administrativt var landet helt och hållet i belgiska händer.⁵¹

Landet hade betydande naturresurser men de var ojämnt fördelade. Huvuddelen av mineraltillgångarna var koncentrerade till södra Katangaprovincen.

I januari 1959 uppstod upplopp i huvudstaden Leopoldville som en följd av otålighet inför den stundande friheten. I november hade upploppen spridit sig till Stanleyville. Efter förhandlingar i Bryssel i januari 1960 förklarades Kongo självständigt den 30 juni samma år.⁵²

Som förberedelser inför självständigheten hölls provisoriska val och därefter etablerades ett Kongolesiskt parlament där Belgien tillhandahöll konstitutionen. Parlamentet samlades i juni 1960 och före dess hade de två

⁵⁰ Leif Ahlquist (Editor), *Co-operation, Command and Control in UN Peace-keeping Operations*, Stockholm, Försvarshögskolans operativa institution, 1996, sid 28.

⁵¹ Nils Sköld (ur Svenska militärhistoriska kommissionens antologi *Solidarity and Defence*), *The Congo 1960-1964*, Stockholm, Svenska militärhistoriska kommissionen, 1995, sid 67.

⁵² Oliver Ramsbotham (et al), *Encyclopedia of International Peacekeeping Operations*, Santa Barbara, ABC-CLIO, Inc, 1999, sid 51.

rivaliserande kongolesiska ledarna enats om en kompromiss vilket gjorde Joseph Kasavubu till president och Patrice Lumumba till premiärminister. Trots detta var det belgiska inflytandet mycket stort. Belgarna tillhandahöll administrativ och teknisk personal, säkerhetsstyrkorna skulle fortsatt lyda under belgiskt befäl och Belgien skulle behålla två militära baser i landet.

Några dagar efter självständigheten utbröt oroligheter när soldater från säkerhetsstyrkorna begärde ökade beföringsmöjligheter. Detta nekades och myteri utbröt i flera städer varvid belgare och andra européer attackerades. Effekten av dessa oroligheter blev att invånare av belgiskt ursprung, vilka ofta satt i ledande befattningar, flydde landet. Detta ledde till att viktiga funktioner i landet totalt kollapsade. I samma veva ersatte premiärminister Lumumba den belgiske chefen för säkerhetsstyrkorna med en kongoles.

Den belgiska regeringen intervenerade den 11 juli genom att utan överenskommelse med den kongolesiska regeringen sända trupp in i landet. Detta ökade spänningarna och oroligheterna. Samma dag lät guvernören i den mineralrika provinsen Katanga, Moïse Tshombe, utropa Katanga som självständig provins varefter stamkrig utbröt. I september utbröt en konstitutionell kris när presidenten avskedade premiärministern vilken sedermera arresterades och mördades.⁵³

Till följd av den belgiska interventionen sände olika kongolesiska ledare motsägelsefulla vädjanden om internationell hjälp. FN:s generalsekreterare, Dag Hammarskjöld, informerade officiellt säkerhetsrådet att det försämrade läget i Kongo kunde utgöra ett hot mot internationell fred och säkerhet. (Enligt Artikel 99 i FN stadgan) Därefter erhöll säkerhetsrådet en direkt hemställan från regeringen i Kongo om assistans för att stoppa den utländska aggressionen. Säkerhetsrådet bemyndigade generalsekreteraren att tillhandahålla militär assistans till Kongo och ONUC upprättades den 14 juli 1960.

⁵³ Leif Ahlquist (Editor), *Co-operation, Command and Control in UN Peace-keeping Operations*, Stockholm, Försvarshögskolans operativa institution, 1996, sid 28-29.

Den enda tydliga delen i ONUC:s mandat var att utländska trupper skulle lämna Kongos territorium. Det innehöll ingen tidsplan för tillbakadragandet, reglerade inte användande av våld eller definierade de mål som de kongolesiska säkerhetsstyrkorna skulle uppnå för att ONUC skulle överväga att dess mandat hade uppfyllts.⁵⁴

Eftersom det ingick i ONUC:s första uppgifter att skapa möjligheter för belgiskt tillbakadragande, att upprätthålla lag och ordning och att överta de roller som de belgiska administratörerna och teknikerna hade haft, var FN-styrkan tvungen att innehålla civila likväl som militära delar.⁵⁵

ONUC:s styrka nådde sin höjdpunkt i januari 1963. Då var 19 400 man grupperade i Kongo vilket gjorde ONUC till den i särklass största FN-ledda fredsoperationen vid den tidpunkten.⁵⁶

2.2 ONUC:s koncept för civil-militär samverkan

ONUC är den franska förkortningen på den FN-ledda fredsoperationen i Kongo som varade från 1960 till 1964. Den engelska förkortningen lyder "United Nations Operation in the Congo".⁵⁷ Sverige deltog under de åren med trupp och stridsflyg.⁵⁸ Utöver Sverige bidrog ca 15 andra länder med större militära enheter.⁵⁹

Som nämndes i inledningen måste respektive fredsoperation ses i sitt rätta sammanhang. Operationen i Kongo blev en pilotoperation där världssamfundet för första gången mötte en oerhörd komplexitet och storlek. Förutom landets, tillika operationsområdets geografiska storlek, inverkade interna och externa

⁵⁴ Oliver Ramsbotham (et al), *Encyclopedia of International Peacekeeping Operations*, Santa Barbara, ABC-CLIO, Inc, 1999, sid 52.

⁵⁵ Nils Sköld (ur Svenska militärhistoriska kommissionens antologi *Solidarity and Defence*), *The Congo 1960-1964*, Stockholm, Svenska militärhistoriska kommissionen, 1995, sid 69.

⁵⁶ Oliver Ramsbotham (et al), *Encyclopedia of International Peacekeeping Operations*, Santa Barbara, ABC-CLIO, Inc, 1999, sid 52.

⁵⁷ Bo Huldt (et al), *FNs fredsbevarande operationer: En historisk överblick*, ur antologin *Bevara eller skapa fred*, Stockholm, Norstedts Förlag AB, 1995, sid 55.

⁵⁸ Ibid, bildark 15.

⁵⁹ Indar Jit Rikhye, *Military Adviser to the Secretary-General*, London, Hurst & Company, 1993, sid 331.

faktorer av politisk och juridisk art. För internationella civila tjänstemän och militära officerare gränsade sannolikt uppgiften till det omöjliga.⁶⁰

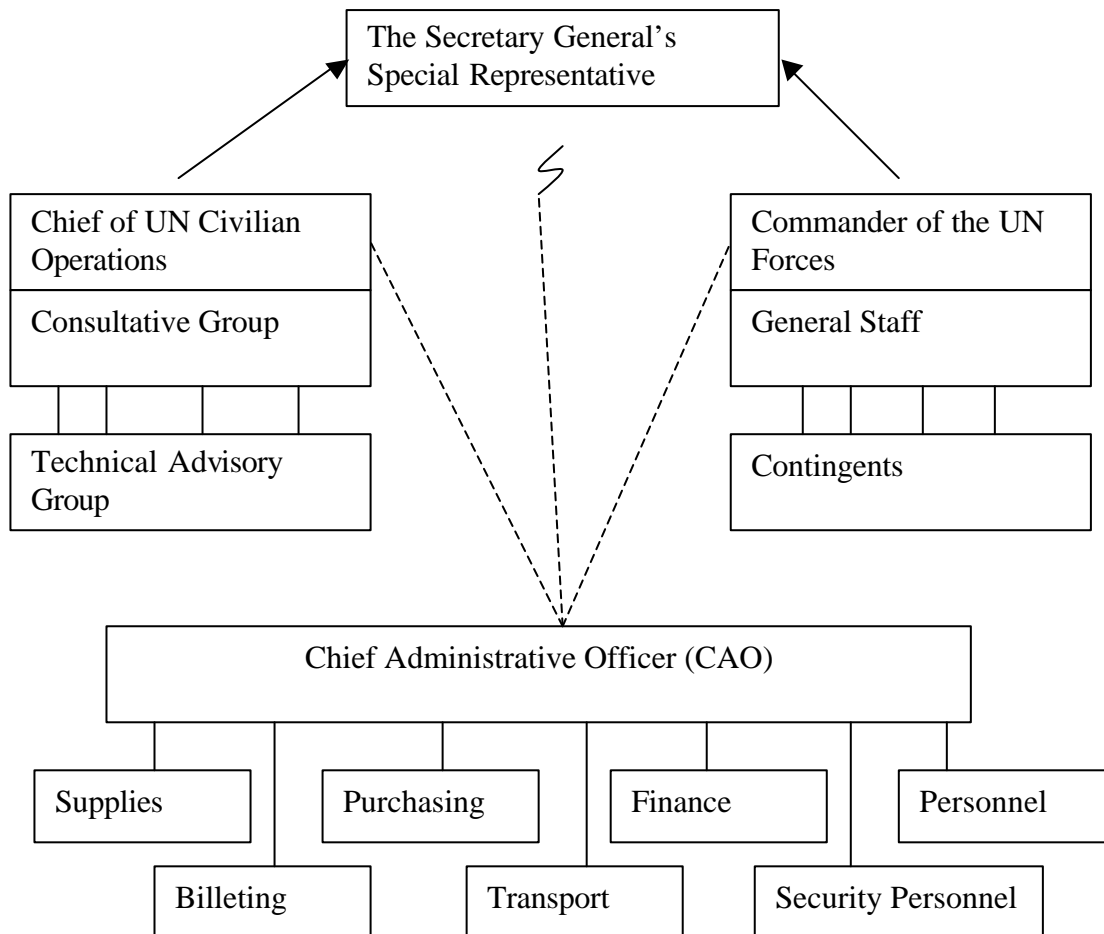
Den målsättning med ONUC som generalsekreterare Dag Hammarskjöld satte upp var att organisationen skulle vara en kombinerad styrka där politisk-, militär- och teknisk assistans skulle samverka och integreras mot det gemensamma målet att återupprätta lag och ordning samt att möjliggöra för folket i Kongo att finna sin egen framtid med sin egen regering. För att leda detta utsågs en s.k. SRSG enligt de principer som definierades av Dag Hammarskjöld 1956.⁶¹ Denne representant var en hög politiker med titeln undergeneralsekreterare och hans uppgift var att leda hela den civila och militära operationen. Detta var första gången en viktig militär operation och en mycket ansenlig civil aktivitet länkades samman i en gemensam organisation under en enad ledning. Den militära delen skulle skapa en säker miljö vilken var nödvändig för att inleda politiska försonande insatser. Den tekniska assistansen skulle skapa fördelaktiga sociala och ekonomiska förutsättningar för en fredlig utveckling.

Styrkan på plats i Kongo organiserades enligt organisationsöversikten nedan.⁶²

⁶⁰ Indar Jit Rikhye (et al), *The Thin Blue Line, International Peacekeeping and its Future*, New Haven och London, Yale University Press, 1974, sid 71.

⁶¹ Armed Forces, *Joint Military Doctrine, Peace Support Operations*, Stockholm, Swedish Armed Forces, 1997, kap 1, sid 3.

⁶² Indar Jit Rikhye (et al), *The Thin Blue Line, International Peacekeeping and its Future*, New Haven och London, Yale University Press, 1974, sid 74-75.

Den militära och den civila grenen av styrkan är förlagda på jämbördig nivå för att ingen gren ska dominera den andra. Det översta ledarskapet med SRSR som överordnad chef har till uppgift att koordinera insatsen av den militära respektive civila grenen mot det gemensamma målet. En intressant del av organisationen är stödfunktionerna under CAO vilka svarade för all logistik och ekonomi för både den civila och den militära delen av styrkan.

Det som tål att funderas över är om den översta nivån i alla stycken var kapabel att koordinera den civil-militära verksamheten i alla led eller om mycket skedde i form av samverkan mellan de två grenarna och vilka implikationer det kan ha medfört. En annan potentiell friktionsyta var CAO-organisationen och om den på ett effektivt sätt kunde stödja de två grenarna som var för sig hade unika behov.

3. Problem avseende civil-militär samverkan

3.1 Ur militärt perspektiv

Målsättningen i början av operationen att etablera normala politiska förhållanden i Kongo uppnåddes. Sannolikt var organisationsstrukturen enligt ovan med en ledningsnivå som koordinerade insatserna bidragande till detta. Militären svarade för säkerheten för Kongos politiska delegater och för FN:s civila så kallade "Good Offices". Tack vare dessa gemensamma, koordinerade insatser kunde Kongos församling mötas och utföra sitt arbete.⁶³

Trots de kloka tankarna bakom ovan visade organisation kan många problem urskönjas i efterkommande händelser. En specifik sådan var den så kallade operation MORTHOR vilken syftade till att avsluta provinsen Katangas utbrytning. (Enligt vissa, meningarna går isär, vissa menar att det bara var en fortsättning på utvisandet av icke önskvärda legoknektar och militära rådgivare.) Planen var att säkra ledande radio- och telegrafinstallationer samt kontoren för säkerhetsstyrkorna och informationsministeriet i Katangas huvudstad Elisabethville. Vidare förbereddes arrestering av höga politiker i Katanga vilka skulle ersättas av, alternativt fås att samarbeta med representanter för Kongos centralregering. Denna operation var ett direkt brott mot det mandat ONUC hade och initiativet till operationen togs av FN:s chef för civila operationer i Kongo, tunisiern Mahmoud Khiari, och FN:s civile representant i Elisabethville, Conor Cruise O'Brien. Tydligt var FN:s generalsekreterare Dag Hammarskjöld inte helt införstådd i vilka följder operationen kunde få förrän han anlände till Kongo den 13 september 1961.⁶⁴

Vissa militära chefer vilka hade att utföra uppgiften var inte heller de helt införstådda med uppgiften. Jonas Waern beskriver samarbetet med den civila FN-administrationen som bristfälligt.

Den civila delen av missionen hade tydligen andra mål med vissa operationer än den militära delen. Åtminstone fanns det en skillnad i vad de civila

⁶³ Ibid, sid 78.

⁶⁴ Ibid, sid 79-80.

redovisade för militärerna gentemot vad de sedermera kom att redovisa uppåt i FN-hierarkin.⁶⁵ De civila ledarna Khiari och O'Brien menade att Waern inte skulle bekymra sig om de politiska följderna av operation MORTHOR. Det var deras problem, inte Waerns.⁶⁶

Det var inte ovanligt att vissa civila befattningshavare inom missionen politiserade på egen hand utan hänsyn till de negativa följder detta agerande kunde få för FN. Hammarskjöld fann enligt Waern att hans mest erfarna FN-chefer, Khiari och O'Brien, inte följt hans instruktioner.⁶⁷

Vad låg då bakom ett dylikt agerande? Enligt Waern kan detta ha berott på att FN:s civile representant i Elisabethville var lättsinnig och avskydde tidskrävande planläggning och metodisk underrättelsetjänst. Han uppehöll sig gärna på ett högre, politiskt plan och hade svårt att förstå vilka konsekvenser politiska beslut fick på lägre nivåer. Han var enligt Waern inte alls militärt initierad. O'Brien hoppades på det som varje FN-delegat i världen i sitt innersta hoppades på - att få komma in i den exklusiva kretsen närmast generalsekreteraren och att få hans personliga förtroende. Enligt Waern var detta tydligen ett arv från arbetet i den militärt underrepresenterade FN-skrapan i New York.⁶⁸ Det kan med andra ord ligga kulturella skillnader bakom meningsskiljaktigheterna mellan FN:s civila administration och de militära förbandscheferna. Waern beskriver detta i form av att FN:s civile representant i Elisabethville verkade lita mer på sina militära rådgivare, vilka saknade direkt ansvar för de militära operationerna, än sina förbandschefer.⁶⁹ Inom den militära kulturen växte en bild fram av den civile "experten" såsom någon som inte kunde se och förstå skillnaden mellan de högre nivåernas stela teori och den pulserande livliga verkligheten.⁷⁰

⁶⁵ Jonas Waern, *Katanga*, Stockholm, Bokförlaget Atlantis, 1980, sid 159.

⁶⁶ *Ibid*, sid 162.

⁶⁷ *Ibid*, sid 200, 230.

⁶⁸ *Ibid*, sid 68.

⁶⁹ *Ibid*, sid 104, 114.

⁷⁰ *Ibid*, sid 142-143.

De ovan redovisade problemen gjorde att militären kände sig svikna och att klyftan mellan den civila ledningen och de militära förbanden vidgades. FN-högkvarteret i Leopoldville kallades av militären allmänt för "Confusion Center". Detta högkvarter koncentrerade sig på den centrala ledningen och den rutinmässiga pappersexercisen i stället för att tänka på vilket avsnitt som var mest betydelsefullt för aktuella FN-operationer, vilket förband som hade de största svårigheterna och vilket förband som hade den sämsta servicen.⁷¹ Waern jämför högkvarteret i en fredsoperation som ONUC med en pyramid där personalen tenderar till att formera sig med den breda basen i den lugna huvudstaden och den smala spetsen i det oroligaste och för insatser mest aktuella området. Förbättringar inom detta område kom sedermera att ske inom ONUC. Det lokala FN-högkvarteret i Elisabethville rustades upp med personal och materiel. FN koncentrerade resurser till det område som hade störst bekymmer och problem.⁷²

Konceptet med en integrerad civil-militär ledning var nog klokt men resultatet var alltså inte helt lysande. Det fyllerades bland annat på grund av brist på förståelse för den andre aktörens behov, både bland civila och bland militärer. Ytterligare en orsak var att både militärer och civila inte förstod att de för att kunna vara effektiva var tvungna att ha ett öppet arbetsklimat. Dessa båda orsaker kan anses vara brist på erfarenhet och behöver inte upprepas om orsakerna är identifierade från början och arbetsätten är utformade för att möta dem.⁷³ Ett viktigt sätt att möta dem är givetvis genom förberedande utbildning. För de blivande svenska FN-soldaterna var utbildningen fjorton dagar lång och för befälet något längre. Huvudvikten av denna utbildning lades på kännedom om Afrika, Kongo och den afrikanska statens problem. Till hjälp i utbildningen utnyttjades instruktörer från föregående bataljoner vilka kunde ge färsk

⁷¹ Ibid, sid 205, 271-272.

⁷² Ibid, sid 87, 435.

⁷³ Indar Jit Rikhye (et al), *The Thin Blue Line, International Peacekeeping and its Future*, New Haven och London, Yale University Press, 1974, sid 83.

information från Afrika.⁷⁴ Utbildningen var säkert ändamålsenlig för huvuddelen av soldaterna men frågan är om utbildningstiden och omfattningen var tillräcklig för befälet som är de som främst kommer i kontakt med den civila sidan av en FN-ledd fredsoperation och med NGO:s av olika slag.

Bristande vana hos officerarna att arbeta i en organisation som ONUC där militära och civila staber hade ungefärliga parallella funktioner var ofta orsaken till missförstånd och svårigheter. Oklar ansvarsfördelning på både civilt och militärt håll ledde till onödig dubbling av arbete och missförstånd kunde i värsta fall få allvarliga konsekvenser till följd.⁷⁵

Den kommandostruktur som upprättades för ONUC gjorde att cheferna för den militära respektive den civila sidan hade dagliga samordningsmöten. Trots detta synes det som om informationsutbytet på de lägre nivåerna har varit bristfälligt. Varje komponent har verkat bakom vattentäta skott med bristande samordning till följd. Kanske kan detta ha sin förklaring i att hela organisationen var en ad hoc lösning. På militär sida kan nämnas att styrkechefen med sitt multinationella högkvarter saknade procedurer för stabsarbete och officerarna hade varierande grad av professionalism och erfarenhet.⁷⁶ Detsamma kan sannolikt sägas om den civila delen av ONUC. Från militärt håll ansågs att de civila sällan ville uppträda på gemensamma möten eftersom de ofta blev bromsade genom praktiska frågor och kommentarer från den militära sidan.⁷⁷ Från militärt håll uppfattades inte hela den civila sidan av ONUC på samma negativa sätt, det finns exempel på personer inom den civila sidan som jobbade mycket väl tillsammans med militären. Framför allt var detta personal på lägre nivå inom den civila FN-administrationen.⁷⁸

⁷⁴ Jonas Waern, *Katanga*, Stockholm, Bokförlaget Atlantis, 1980, sid 30-32.

⁷⁵ Per Frydenberg (Editor), *The Oslo Papers; Peace-Keeping Experience and Evaluation*, Oslo, Norwegian Institute of International Affairs, 1964, sid 114.

⁷⁶ Indar Jit Rikhye (et al), *The Thin Blue Line, International Peacekeeping and its Future*, New Haven och London, Yale University Press, 1974, sid 85.

⁷⁷ Jonas Waern, *Katanga*, Stockholm, Bokförlaget Atlantis, 1980, sid 75.

⁷⁸ Ibid, sid 41.

De militära styrkorna i Kongo fick ta sig an ett antal civila uppgifter. Bl.a. fick de militära styrkorna i provinsen Katanga ägna stor kraft åt humanitära uppgifter och därtill hörande och krävande skyddsåtgärder. I sju månader ansvarade svenska bataljonen, till del med stöd av den irländska bataljonen, för ett flyktingläger med ca 45 000 människor. Denna uppgift omfattade transport och utdelning av mat, sjuk- och hälsovård, demokratiseringsprojekt, säkerhetsåtgärder såväl mot hot utifrån riktade mot flyktingarna som säkerhetsåtgärder internt i lägret. Stödet från FN, Röda Korset eller andra organisationer var inledningsvis litet. Läget förbättrades när beslut fattats om att omgruppera den svenska bataljonen. Bl.a. sändes flyktingexperter för att hjälpa till med flyktinglägrets administration. I detta sammanhang är det viktigt att ha i åtanke att mängden hjälporganisationer inte på något sätt motsvarar det läge och det antal vi sett under 1990-talets fredsoperationer. Det stöd som fanns att uppbringa för att lätta på trycket för den militära styrkan i form av civil humanitär hjälppersonal utgick främst ur FN eller Röda Korset.⁷⁹ Röda Korset är den civila hjälporganisation som nämns i Waerns bok som den de militära styrkorna kom i kontakt med i någon större utsträckning. WHO omnämns men i ett annat sammanhang och dessutom mycket kortfattat.⁸⁰

I allmänhet verkar samverkan och samarbetet med Röda Korset ha fungerat väl. Bl.a. skickades militär trupp till det italienska Röda Korssjukhuset i Elisabethville för att hålla isär fientliga grupper av patienter som behandlades på sjukhuset. Detta kan verka lite märkligt med tanke på Röda Korsets inställning att alltid förhålla sig neutralt men med tanke på situationen var det nog det enda praktiskt genomförbara för att undvika våldsamheter. Under fredsoperationen tillfångatogs flera FN-soldater. För eftersökning av dessa och för att få reda på fångarnas situation samt för att kommunicera med dem skedde samverkan mellan FN:s militära styrkor och Röda Korset. Även denna samverkan synes ha fungerat väl. Det fanns dock två problem rörande

⁷⁹ Ibid, sid 152, 235, 240, 243, 429.

⁸⁰ Claes JB Löfgren, *Fredsknektarna*, Stockholm, Bokförlaget T. Fischer & Co, 1990, sid 191.

relationerna mellan FN och Röda Korset. Det ena var att Röda Korsets nationella gren i Kongo till del bemannades av personal av belgiskt ursprung. Dessa kom inte överens med regimen i Katanga och belgiska Röda Korsläkare ville inte hjälpa personer ur den lokala så kallade Balubastammen. Det andra problemet var att Röda Korsets beteckning ofta missbrukades.⁸¹

Vad gjorde då Waern som militär chef för att förbättra samverkan med de civila delarna? Bland annat så bosatte han sig längre från sitt eget brigadhögkvarter för att vara närmare sin civile chef i det oroliga läge som rådde i samband med gruppering i Elisabethville. När den svenska bataljonen flyttade till Kamina valde han av samma anledning uppehållsplats i samma byggnad som den civila sidans chef.⁸² För att ge sin stab bättre helhetsbild om läget i samband med sina stabsorienteringar hade O'Brien alltid en stående inbjudan att offra tio minuter för att redovisa det civila och övergripande läget. Tyvärr hade han sällan tid till detta. Någon gång när O'Brien råkade vara med talade han om vad som var i görningen inom den civila, politiska delen av FN:s arbete. Hans anföranden uppfattades av militären alltid som intressanta.⁸³

Samarbetet med O'Briens presschef och assistent, fransmannen Michel Tombelaine var heller inte det allra bästa. Waern beskriver honom som en ganska ung man som gärna ville verka vuxen och som led av dåligt självförtroende. Enligt Waern verkade han liksom O'Brien alltid besvärad då en militär påminde om realiteter. Både O'Brien och Tombelaine verkade trivas bäst i den utåtriktade, diplomatiska sfären av livet i Elisabethville.⁸⁴ Tombelaine visade prov på dåligt omdöme i en del radiosändningar som leddes av honom. Waern påstår att Tombelaine bl.a. ska ha sänt att "alla civila vita, som påträffas med vapen i hand, kommer att skjutas av FN". Syftet med detta skulle enligt Tombelaine vara att skrämma vita FN-motståndare att ge upp

⁸¹ Jonas Waern, *Katanga*, Stockholm, Bokförlaget Atlantis, 1980, sid 76, 132, 361, 384.

⁸² Ibid, sid 50, 455.

⁸³ Ibid, sid 72-75.

⁸⁴ Ibid, sid 72-73.

motståndet. Resultatet blev upprörda reaktioner i världspressen som uppfattade ONUC som brutala och mandatöverskridande.⁸⁵

Den relativt negativa synen på den civila sidan av fredsoperationen delades inte av alla militärer. Stora skillnader kan hittas genom att undersöka vilka uppfattningar som rådde högre upp i FN-hierarkin. Indar Jit Rikhye, ger ett delvis annat perspektiv samt att han är starkt kritisk till vissa höga militärer, alltså ur hans eget skrå.

Hans åsikter om Kongooperationens förste militäre styrkechef, svensken general Carl von Horn, är starkt kritisk. von Horn lämnade i operationens början en lista över de styrkor han ansåg sig behöva för att lösa uppgifterna i Katanga. Han ansåg sig behöva upp till två infanteridivisioner med artilleri och andra stödfunktioner. Detta skulle generera en styrka i Katanga av armékårs storlek. Han verkade inte ha tagit hänsyn till problemen med att transportera in alla dessa trupper och, i synnerhet, från vilka länder alla trupper skulle hämtas. Det var nog med problem att upprätthålla den för stunden rådande styrkan från länder som accepterades av regimen i Kongo. Vidare ansåg von Horn att folket i New York (FN-sekretariatet) inte hade någon aning om vad som krävdes på fältet och att de därmed gav honom felaktiga råd.⁸⁶ Enligt Rikhye misslyckades von Horn att förstå FN:s roll i Kongo och att han dessutom var självupptagen, fåfång samt att han slösade med FN:s begränsade ekonomiska resurser.⁸⁷ Genom att inte närvara vid ONUC:s stabsmöten, eftersom han påstod sig vara upptagen med annat, tvingade von Horn amerikanen Ralph J. Bunche som var SRSG från juli till augusti 1960, att fatta beslut utan att militären deltagit i processen. Dessa beslut kom sedermera att kritiseras av von Horn. Anledningen till att von Horn inte var närvarande särskilt ofta vid dessa möten

⁸⁵ Ibid, sid 204-205.

⁸⁶ Indar Jit Rikhye, *Military Adviser to the Secretary-General*, London, Hurst & Company, 1993, sid 44.

⁸⁷ Ibid, sid 51, 53-54.

berodde enligt Rikhye på att von Horn inte var intresserad av långa möten där civilister pratade i timmar om konstitutioner, internationella lagar och politik.⁸⁸

Enligt Rikhye hade von Horn och andra höga militärer inom ONUC en allmänt kritisk bild av den civila delen av organisationen. Den logistiska delen vilken representerades av CAO ansågs inte fungera varför von Horn ville ha en egen CAO-organisation och därigenom dubblera en funktion som var avsedd för hela den integrerade civil-militära operationen. Vidare ansågs att de civila visade bristande uppskattning av militärens utmärkta arbete. Militärernas brist på förståelse för de civila delarna av ONUC förklarar Rikhye bl.a. med bristande erfarenhet av civil-militär samverkan.⁸⁹

En del höga officerare slogs ofta för fel saker anser Rikhye, ofta till förmån för ett fåtal och ibland enbart för dem själva. De strävade efter att få de bästa förmånerna i form av boende av hög standard, de bästa bilarna och den bästa dagarsättningen. De synes ha varit mer intresserade av detta än av frågor rörande de militära operationerna.⁹⁰

Samverkansproblemen mellan bl.a. von Horn och Bunche gick så långt att von Horn vägrade att samarbeta vilket kan anses relativt ovanligt inom militära kretsar. Det handlade i realiteten om ordervägran. von Horn som var mycket missnöjd med sin situation skickade skriftliga klagomål direkt till FN-högkvarteret i New York utan att samverka med Bunche eller hans stab. En anledning till detta var att von Horn ansåg att Bunche och hans personal censurerade militärens meddelanden. Enligt Rikhye förekom ingen censur däremot korrigerades meddelanden språkligt då de ofta hade författats på engelska av personal med annat modersmål än just engelska.⁹¹

Indar Jit Rikhye verkar måttligt imponerad av vissa högre militära officerare inom ONUC. Vad anser han då om personer som Ralph J. Bunche (SRSG) och

⁸⁸ Ibid, sid 55, 57, 62.

⁸⁹ Ibid, sid 56, 61, 67.

⁹⁰ Ibid, sid 56, 61.

⁹¹ Ibid, sid 66, 67.

John Oliver⁹² (CAO)? Bunche menar Rikhye var en person som saknade militär erfarenhet men som lärt sig arbeta med militära officerare när han var medlare i Mellanöstern. Både Bunche och Oliver ansåg enligt Rikhye att en organisation bara kan fungera om organisationens personal vill att det ska fungera.⁹³

Det blev uppenbart för Rikhye tidigt i operationen att militären inte på erforderligt sätt var integrerade i ONUC:s högkvarter.⁹⁴

Problemen i samarbetet mellan von Horn och övriga delar av operationen, i synnerhet den civila, fortsatte. Delvis som en följd av konflikten mellan Bunche och von Horn ersattes Bunche den 30 augusti 1960 av Andrew W. Cordier från USA. Detta var en övergångslösning till dess indiern Rajeshwar Dayal avlöste Cordier den 8 september 1960.⁹⁵ Att det skulle sluta i en drastisk åtgärd är inte direkt överraskande då von Horn förklarar krig mot FN-administrationen från den stund han tillträdde som militär styrkechef.⁹⁶ Det civil-militära samarbetet havererade inte fullständigt trots von Horns negativa inflytande. ONUC-ledningens i övrigt goda kompetens kompenserade enligt Rikhye von Horns brister och den civila personalen lyckades bygga upp ett efter omständigheterna väl fungerande administrativt och logistiskt maskineri. Vad som är intressant är att Rikhye i detta skede beskriver von Horn som en ”lam anka”!⁹⁷ Efterhand tappade von Horn i auktoritet och togs inte längre på allvar av sin stab. I realiteten hade Rikhye tagit över mycket av hans åtaganden och von Horn blev snarare en figur att göra sig lustig över. Detta är inte särskilt överraskande med tanke på att von Horn efterhand var mer och mer frånvarande och understundom vägrade att lämna sitt hus även när läget i operationen var mycket kritiskt. Vad låg då bakom denne svenske

⁹² Rikhye stavar hans namn ”John Oliver” i personregistret men på alla andra platser i boken stavas det ”John Olver”.

⁹³ Indar Jit Rikhye, *Military Adviser to the Secretary-General*, London, Hurst & Company, 1993, sid 51, 63.

⁹⁴ *Ibid*, sid 57.

⁹⁵ *Ibid*, sid 84, 93.

⁹⁶ *Ibid*, sid 85.

⁹⁷ *Ibid*, sid 97, 111.

välmeriterade officers påstått oprofessionella beteende? Rikhye skriver det inte i klartext men det är uppenbart att han ansåg att von Horn hade svåra alkoholproblem och detta kan i kombination med andra omständigheter ha varit en bidragande faktor. Efter hårda påtryckningar mot två doktorer som behandlat von Horn fick Rikhye reda på att von Horn behandlades för högt blodtryck. Hans blodtryck hade ökat alarmerande vid ett tillfälle när skottlossning pågick för fullt och han blev därmed oanträffbar. von Horn avlöstes slutligen vid årsskiftet 1960-1961 av irländske generalen Sean McKeown. von Horn sändes till Jerusalem för att uppta sitt tidigare arbete som stabschef för UNTSO.⁹⁸

Vilka åtgärder vidtog Rikhye och andra ledande militära och civila chefer inom ONUC för att förbättra relationerna och samarbetet inom organisationen? Rikhye såg till att i viktiga ärenden samverka med officerare som hade god politisk förståelse. Bl.a. nämns von Horns ställföreträdare, generalen Ben Hammou Kettani från Marocko som en av dessa. Dock så höll sig Kettani på traditionellt militärt manér på avstånd från den politiska sfären.⁹⁹ Indiern och överstelöjtnanten N.N Madan (för övrigt släkt med Indiens premiärminister Nehru) som var chefslogistiker för ONUC såg med Rikhyes goda minne till att socialiseringen mellan civil och militär personal i organisationen hölls uppe genom att ordna partyn och andra sammankomster. Det är uppenbart att de ansåg att det var viktigt med goda relationer mellan civila och militära delar av ONUC samt även mellan ONUC och den diplomatiska kåren i Kongo samt Kongolesiska myndighetspersoner.¹⁰⁰ Rikhye och Dayal arbetade hårt för att integrera både civila och militära aspekter i beslutsprocessen. Bl.a. genom att delta vid varandras möten och genom att ingående förklara militära respektive civila frågor för varandra.¹⁰¹ Rikhye hade höga tankar om Dayal vilket bl.a.

⁹⁸ Ibid, sid 130, 131, 147, 149, 157-159.

⁹⁹ Ibid, sid 80-81.

¹⁰⁰ Ibid, sid 75, 98.

¹⁰¹ Ibid, sid 112.

framgår av det faktum att Dayal lärde Rikhye mycket om diplomati.¹⁰² I egenskap av tjänsteförrättande SRSG såg Rikhye till att på daglig basis hålla möten där de militära, politiska och juridiska staberna samt informationsavdelningen var representerade. Dessutom besökte han dagligen chefen för den civila delen av ONUC före dennes möte med sina sektionschefer och de FN-organ som fanns på plats i operationsområdet.¹⁰³

Dessa åtgärder till trots blev samarbetet ändå inte komplikationsfritt. Ett övergripande bekymmer var att hela FN, vilket representerades av hundratals nationer, var splittrat. Olika länder tog ställning för olika politiska fraktioner i Kongo och stödde sina favoriter direkt eller indirekt. Detta smittade givetvis av sig även på ONUC. Rikhye anser att FN och därmed även ONUC kunde liknas vid landet Kongo eftersom även FN var splittrat av ”stamlojaliteter”.¹⁰⁴

Problemen inom civil-militär samverkan kunde även återfinnas på lägre nivåer i organisationen. Rikhye skriver att det självklart var problem med detta men att det inte var värre än vad som normalt uppträder mellan militära och civila aktörer vid en fredsoperation. Vid ett tillfälle fick dock ONUC:s högste samverkansofficer uppdraget att förbättra relationerna mellan den Etiopiska brigaden och FN:s civile chef. (Sannolikt den lokale FN-chefen, författarens anmärkning) Detta var enligt Rikhye ett av få tillfällen i Kongooperationen då högre nivå behövde medla för att förbättra de civil-militära relationerna på lägre nivå.¹⁰⁵

Rikhye beskriver även ett antal områden och tillfällen där samarbetet civil-militärt fungerade bra. Under en period i operationen då stridigheter mellan olika lokala stammar i provinsen Kasai pågick uppstod en svår humanitär kris med flyktingströmmar, svält och sjukdomar som följd. FN med Dayal och Linnér i spetsen tillsammans med ett antal icke namngivna NGO:s, organiserade en storskalig humanitär operation. Den militära styrkan fick en

¹⁰² Ibid, sid 234.

¹⁰³ Ibid, sid 131.

¹⁰⁴ Ibid, sid 135.

¹⁰⁵ Ibid, sid 163.

nyckelroll i denna operation där militära högkvarteret jobbade intimt tillsammans med FN:s administration och den civila delen av fredsoperationen. Militären understödde bl.a. operationen med transporter samt vakt och eskort. Enligt Rikhye svetsade detta samman ONUC:s civila och militära grenar till ett formidabelt lag för humanitära operationer.¹⁰⁶

Ytterligare ett exempel var när ONUC förhandlade med lokala befattningshavare om eldupphör och upprättande av neutrala zoner. Vid dessa tillfällen assisterade ONUC:s civila representanter de militära befattningshavarna på ett bra sätt vilket indikerade vikten av att militären försågs med politiska och juridiska råd.¹⁰⁷

I juni 1961 tillträdde Conor Cruise O'Brien som FN:s civile representant i Katanga. Denne O'Brien som Jonas Waern beskriver i inte alltför positiva ordalag. Enligt Rikhye diskuterades tillsättandet av honom ingående i FN-högkvarteret i New York. Det togs hänsyn till vilken bakgrund och vilka personlighetsdrag O'Brien hade och vilka som skulle kunna tänkas jobba tillsammans med honom på ett bra sätt. O'Brien beskrivs av Rikhye som en man med FN-erfarenhet och med rykte om sig som god författare. Det sistnämnda uppskattades särskilt av Hammarskjöld. Löfgren skriver att Hammarskjöld rekryterade sina medarbetare lika mycket efter deras litterära intressen och talanger, som efter mer konventionella karriärskriterier.¹⁰⁸ O'Brien beskrivs vidare som överdriven och spontan men med imponerande akademisk bakgrund och god förståelse för problem som uppstår vid avkolonisering. Etiopiske generalen Iyassou, chef för den Etiopiska brigaden och sedermera stabschef till von Horn, ratades som samarbetspartner till O'Brien. Detta med anledning av att Iyassous bakgrund och personlighetsdrag

¹⁰⁶ Ibid, sid 179-180.

¹⁰⁷ Ibid, sid 203.

¹⁰⁸ Claes JB Löfgren, *Fredsknektarna*, Stockholm, Bokförlaget T. Fischer & Co, 1990, sid 109.

befarades krocka med O'Briens. Iyassou beskrivs av Rikhye som behärskad, metodisk och försiktig.¹⁰⁹

Som Jonas Waern beskrivit kom O'Brien i hetluften ordentligt under operation MORTHOR vilken kortfattat beskrivits ovan. O'Brien var i gott sällskap med Khiari, Linnér och indiske brigadgeneralen K.A.S Raja (vilken Löfgren påstår var systerson till indiske premiärministern Nehru)¹¹⁰ vilken var militär chef i norra Katanga och därmed O'Briens närmaste militära medarbetare. Denna operation genomfördes enligt Rikhye utan att Hammarskjöld var fullt medveten om det och orsakerna till detta var många. O'Brien var en modig man som såg framgången glida honom ur händerna och detta gjorde honom än mer besluten att fullfölja sin uppgift skriver Rikhye. Detta i kombination med att O'Brien och hans närmaste militära medarbetare var under konstant hårt tryck utan möjlighet att dra sig undan och hämta nya krafter, gjorde att Rikhye m.fl. i New York inte blev överraskade över att O'Brien och Raja ville använda hårdare tag för att lösa situationen med Katangas självständighetsförklaring. De hade enligt Rikhye berättat för Linnér att de förordade en hårdare attityd även om det skulle betyda att man tånjde på gränserna för vad som var tillåtet.¹¹¹ När operation MORTHOR genomfördes blev Hammarskjöld och Rikhye totalt överraskade. Khiari hade försäkrat Hammarskjöld att ONUC inte skulle vidta några åtgärder utan tillstånd av generalsekreteraren. Nu fick generalsekreteraren och hans militära rådgivare läsa om operation MORTHOR i nyhetsrapporterna istället. Rikhye går så långt att han påstår att O'Brien, Linnér och Khiari indirekt var ansvariga för Hammarskjölds död genom att ignorera hans instruktioner.¹¹²

Hur förklarar då Rikhye detta? Primärorsaken anser han återfinns i FN:s politiska och militära ledarskap. På militär sida var Rikhye förvånad över att

¹⁰⁹ Indar Jit Rikhye, *Military Adviser to the Secretary-General*, London, Hurst & Company, 1993, sid 241, 251-252, 325.

¹¹⁰ Claes JB Löfgren, *Fredsknektarna*, Stockholm, Bokförlaget T. Fischer & Co, 1990, sid 112.

¹¹¹ Indar Jit Rikhye, *Military Adviser to the Secretary-General*, London, Hurst & Company, 1993, sid 260.

¹¹² *Ibid*, sid 280.

Raja hade varit med på genomförandet av operationen utan att fått order om detta av styrkechefen McKeown. Raja hade tagit direktiv direkt av Khiari och O'Brien som i sin tur skulle ha påstått att direktiven kom från generalsekreteraren själv. McKeown påstår enligt Rikhye att han inte visste om operation MORTHOR förrän den var igångsatt. Kommandokedjan inom den militära hierarkin var alltså satt ur spel. På den civila sidan pekar Rikhye inte ut någon speciell faktor till att det blev som det blev men han nämner organisatoriska och språkliga faktorer samt olika personers bakgrunder som delorsaker, både på militär och på civil sida.

Vad gäller den organisatoriska delen nämner Rikhye att Katanga var för långt borta i förhållande till ONUC:s högkvarter i Leopoldville och att FN:s representanter i Katanga hade utvecklad en viss grad av självständighet.¹¹³ På den språkliga sidan säger Rikhye att internkommunikationen var ett problem, som i alla multinationella styrkor, och att detta var särskilt tydligt på personnivå.¹¹⁴ När det gäller olika personers bakgrund skriver Rikhye att Khiari var en slug politiker och en skicklig administratör och diplomat men att hans förståelse för FN:s fredsoperationer var begränsad just till Kongooperationen.¹¹⁵ Raja beskrivs av Rikhye som en man som trots sin långa karriär som förbandschef och stabsofficer helt saknade erfarenhet av FN-ledda fredsoperationer och han var därför beredd att ta sin tillflykt till det han var tränad att göra, nämligen att föra strid. Han beskrivs vidare som tystlåten men väl förberedd för att leda en brigad men hade ingen erfarenhet av internationellt ledarskap. Raja sökte enligt Rikhye efter råd hos O'Brien vilken han hade att tacka för sin befattning som militär styrkechef i norra Katanga och som han var angelägen om att vara till lags.¹¹⁶ O'Brien har beskrivits tidigare men i tillägg kan nämnas att han ignorerade korrekta militära råd som givits av Raja.¹¹⁷ Intressant är att läsa Rikhyes beskrivning av Jonas Waern. Rikhye skriver att

¹¹³ Ibid, sid 281.

¹¹⁴ Ibid, sid 282.

¹¹⁵ Ibid, sid 260-261.

¹¹⁶ Ibid, sid 261, 282.

¹¹⁷ Ibid, sid 277-278.

Waern var en rese som dessutom var adjutant till svenske kungen. Han beskrivs som ett typexempel på en svensk aristokrat. Enligt Rikhye var Waern en av få som ifrågasatte operation MORTHOR, eller åtminstone delar därav, och kom därmed på kant med sin närmast högre chef Raja.¹¹⁸

Under en senare operation berättar Rikhye hur Bunche i en rapport beskrev vissa skillnader mellan militära och civila kulturer.

”Erfarna militärer är inte vana att förankra varje militär åtgärd innan de utförs när väl en plan är godkänd. Inom FN:s högkvarter måste det klargöras att när en stridssituation utvecklar sig...kan ambitionen av politiker i högkvarteren att reglera detaljerna i militära manövrar och militär taktik, äventyra många soldaters liv. När väl en militär operation är igångsatt finns det få möjligheter att göra halt för politiska eller andra överväganden, utan att göra våld på sunda militära bedömningar och till priset av säkerheten för de inblandade trupperna och lokalbefolkningen”.¹¹⁹

Detta är ett intressant uttalande av en man som anklagas för detaljstyrning och för att dagligen lägga sig i militära ärenden vilket vi kommer att se senare.

Rikhye är i sin bok rätt kritisk mot höga militärer i allmänhet och mot von Horn i synnerhet. Vi ska nu se det civil-militära samarbetet ur von Horns perspektiv.

Med tanke på Rikhyes åsikter om von Horn kan det vara på sin plats att redovisa det omvända förhållandet. von Horn ansåg att Rikhye genomgått en transformation, från att ha varit en praktiskt inriktad militär till att ha blivit en militär som utvecklat politiska ambitioner och som inte intresserade sig för frågor som hade att göra med FN-styrkornas effektivitet eller välbefinnande. Denna transformation ska ha skett efter Rikhyes upphöjelse till generalsekretariatets nivå vilket enligt von Horn hade gått honom åt huvudet. Ett exempel som von Horn anger i sin bok är att Rikhye lagt sig till med en vana att utfärda order direkt till von Horns personal.¹²⁰ Ett förfarande som i militära sammanhang är ett flagrant klavertramp.

¹¹⁸ Ibid, sid 282-283.

¹¹⁹ Ibid, sid 309-310. Författarens översättning.

¹²⁰ Carl von Horn, *Fredens soldater*, Stockholm, P.A. Norstedt & Söners Förlag, 1966, sid 228.

von Horn är i sin bok allmänt kritisk till den civila sidan av fredsoperationen men innan vi går in på detta ska vi se ett exempel på att även den militära sidan, till del, får sig en skopa.

Den brittiske generalen Henry Alexander hade lett de militära styrkorna i Kongo i väntan på von Horns ankomst. Om denne Alexander skriver von Horn att han var militärt burdus och fri från all politisk insikt. Vidare ansåg von Horn att Alexander levde i den brittiska kolonialarméns drömvärld och att han inte förstod att FN:s styrkor i Kongo var fredsbevarande och inte stridande.¹²¹ Detta är intressant med tanke på att det är liknande typ av kritik som Rikhye riktar mot von Horn. Löfgren är också inne på samma linje då han skriver att militära chefer ibland saknade förståelse, eller till och med vilja till förståelse för den civila/politiska kontext som det militära uppdraget ingick i.¹²²

von Horns allmänna uppfattning om ONUC var att missionen från början präglats av politisk och amatörmilitär improvisation och att de enorma bristerna i logistiken tvingade de militära styrkorna att fortsatt leva i en atmosfär av ständig improvisation.¹²³

Vad är då von Horns förklaringar till detta?

Dels menar han att oklara befälsförhållanden låg bakom dessa problem. von Horn fann det svårt att förstå sin roll där han ena minuten var överbefälhavare för FN:s militära styrkor i Kongo och i nästa minut i militärt hänseende var underställd generalsekreterarens specielle representant, Ralph Bunche. Detta upplevde von Horn problematiskt. Bunches sätt att arbeta var också ett ständigt irritationsmoment för de högre militärerna. Bunche bedrev enligt von Horn ett civilt pedanteri som idag skulle ha kallats "micromanagement". Enligt von Horn undgick Bunche inte att engagera sig i ett endaste telefonsamtal, meddelande, inkommande telegram, besökare eller ett lokalt memorandum.¹²⁴

¹²¹ Ibid, sid 155, 199.

¹²² Claes JB Löfgren, *Fredsknektarna*, Stockholm, Bokförlaget T. Fischer & Co, 1990, sid 293.

¹²³ Carl von Horn, *Fredens soldater*, Stockholm, P.A. Norstedt & Söners Förlag, 1966, sid 156, 169.

¹²⁴ Ibid, sid 159-160.

Vidare hade han, precis som Rikhye, för vana att ge order direkt till de militära förbanden samt att han praktiskt taget kontrollerade alla militära kommunikationer med New York. Detta med kommunikationerna är intressant med tanke på vad Rikhye skrev om von Horns misstankar om att Bunche och hans stab ägnade sig åt censur. von Horn anser detta bekräftat eftersom han genomförde ett test där han följde ett meddelandes gång genom byråkratin och fick enligt egen utsago klart för sig att meddelanden som han sände alltid passerade Bunche innan de sändes till New York. Hela denna affär resulterade enligt von Horn i att både han själv och Bunche hotade att säga upp sig.¹²⁵

Problemen hade också enligt von Horn sitt ursprung i ett civilt ointresse för militära problem. Som exempel nämner han att en holländsk expert som skulle svara för tele- och radioförbindelserna inte verkade ägna någon kraft åt att försöka ordna FN:s kommunikationer inom Kongo, trots att de fungerade på stenåldersnivå. Istället koncentrerade denne expert sin energi på att ordna de globala förbindelserna för FN-organisationen.¹²⁶

Ett annat exempel von Horn anger är avsaknaden av tillfredsställande underhållstjänst för FN-styrkorna. Denna viktiga funktion kontrollerades helt av de civila och det rådde enligt von Horn fullständig brist på koordination mellan den civila och den militära underhållstjänsten.¹²⁷ Han berättar om ett, enligt honom, tydligt bevis på FN-administrationens bristande kompetens. Vid ett tillfälle hade FN-administrationen accepterat ett anbud på stora kvantiteter konserver. Detta anbud annullerades när det uppdagades att det var fråga om israeliska produkter vilket knappast kunde accepteras av soldater från arabländerna. FN utsattes då för hårda påtryckningar från judiska affärsmän som anklagade FN för rasdiskriminering. FN antog då åter anbudet och skickade konserverburkarna till Kongo tillsammans med en order till överbefälhavaren att låta förse dem med nya etiketter innan de distribuerades till araberna. Specialtryckta etiketter flögs till Kongo och den redan hårt

¹²⁵ Ibid, sid 180, 200-203.

¹²⁶ Ibid, sid 160, 170, 230.

¹²⁷ Ibid, sid 181.

ansträngda och reducerade personalen klistrade nya etiketter på tusentals konserverburkar när de borde ha koncentrerat sig på viktigare sysslor.¹²⁸

Enligt von Horn rådde det delade meningar om hur FN-styrkan skulle administreras och kontrolleras och att detta skulle leda till sammanstötningar. Ett skäl till detta enligt von Horn var bl.a. att Bunche blandade sig i den dagliga handläggningen av de militära frågorna. von Horn skriver att bristande förståelse och kunskap var förklaringen till detta och flera andra problem som förekom mellan civila och militärer. von Horn anser sig inse behovet av omdömesgill civil politisk ledning i en fredsoperation men att detta kräver att den civile ämbetsmannen som ska ansvara för både militära och civila åtgärder besitter just förståelse och kunskap om båda dessa områden. von Horn påstår att Bunche inte visste någonting om militära frågor och att han saknade insikt i att ingen militär styrka kan operera framgångsrikt om det är flera än en som ger order. Enligt von Horn orsakade detta oklara gränsdragningar mellan civila och militära insatser och skapade ofta förvirring och missämja.¹²⁹ Löfgren ger ett exempel på när civila fingrar inte kunde hållas borta från den militära syltburken när han skriver att stridsledningen av FN-flyget vid ett tillfälle övertogs av en civil FN-administratör samt en fullkomligt okunnig överste ur ANC.¹³⁰

Det rådde enligt von Horn även delade uppfattningar om hur Kongos problem kunde lösas. Bunche ska ha hävdad att dessa problem i grunden var politiska och von Horn anser i sin bok att problemen i grunden var militära. Med denna diskrepans gick det inte att hitta någon gemensam plattform för militären och de civila att utgå ifrån för ett fungerande samarbete. Det uppstod enligt von Horn två världar som i hög grad kontrasterade mot varandra där militären stod för realism och de civila för idealism. Med civila i detta sammanhang menas

¹²⁸ Ibid, sid 224-225.

¹²⁹ Carl von Horn, *Fredens soldater*, Stockholm, P.A. Norstedt & Söners Förlag, 1966, sid 175-176, 179, 180.

¹³⁰ Claes JB Löfgren, *Fredsknektarna*, Stockholm, Bokförlaget T. Fischer & Co, 1990, sid 270.

även FN-administrationen i New York.¹³¹ von Horn skriver att ONUC var en enhet där politiska faktorer vägde tyngre än logiska militära principer, till och med tyngre än sunt förnuft.¹³²

Det var enligt von Horn många problem i det civil-militära samarbetet även på de lägre nivåerna ute i operationsområdet, trots att de många gånger delade lokaler med varandra. På det stora hela arbetade de två grenarna av samma organisation var för sig, med resultatet att många viktiga upplysningar inte delades mellan de två grenarna. Enligt von Horn förkom det även problem inom det civil-civila samarbetet. Han påstår att Linnér och Dayal råkat i luven på varandra men beskriver inte hur detta yttrade sig. En komplicerande faktor inom ONUC som även Rikhye nämnde är de språkliga förbistringarna vilka även omnämns av von Horn. Detta skapade enligt honom tidsfördröjningar och överbelastade den personal som behärskade både engelska och franska. (Engelska var grundspråket men i praktiken var organisationen tvåspråkig, dvs. både engelska och franska förekom)¹³³

Trots von Horns allmänt negativa åsikter om civilisterna i ONUC fanns det undantag. Ralph Bunche kom sedermera att ersättas av Andrew Cordier som von Horn berättar om i mycket positiva ordalag. Cordier benämns av von Horn som realist vilket torde ha passat den svenske generalen som hand i handske. Cordier beskrivs vidare som lugn och objektiv, han tog god tid på sig att väga för- och nackdelar mot varandra. När Cordier väl gav order var de klara och sakliga.¹³⁴

Efter att ha läst von Horns bok är det svårt att inte skriva några rader om hur han uppfattas som person. Min uppfattning är att han redan tidigare hade en ganska klar uppfattning om civilt deltagande i, vad han ansåg, militära operationer. Det är lätt att få uppfattningen att von Horn ansåg sig förmer än de

¹³¹ Carl von Horn, *Fredens soldater*, Stockholm, P.A. Norstedt & Söners Förlag, 1966, sid 178, 194.

¹³² Ibid, sid 163.

¹³³ Ibid sid 227.

¹³⁴ Ibid, sid 209, 214.

civila befattningshavarna. Ett faktum som ger detta intryck är dels att han så småningom kom att vägra lyda order, order givna av hans civile chef.¹³⁵ Dels också det faktum att man uppfattar att han har ett utsvävande leverne. von Horn skriver mycket om parader, ceremonier och gemensamma måltider som han deltog i. Dock säger han (vilket är förståeligt) inget om eventuella alkoholproblem men skriver att han blev sjuk under missionens senare del.¹³⁶ von Horn omgav sig också med en personlig stab vilken verkar något otidsenlig. I hans personliga stab ingick enligt honom själv bl.a. adjutant, kock, uppappare, kalfaktor samt tre fast anställda kongolesiska tjänare.¹³⁷ Det är möjligt att detta hörde till normalbilden men känns idag något förlegat. Några andra intressanta åsikter von Horn framför i sin bok är att han ansåg det vara en fars att nya medlemmar i FN hade samma rösträtt som de mera mogna nationerna och att de nya medlemmarna skulle underkastas någon slags test av den politiska mognaden. Vidare ansåg han att de framgångar FN trots allt hade i Kongo helt och hållet hade grundats på västerländsk militär disciplin, utbildning, teknik och kunnande eller på sådana egenskaper som ärvts från de gamla kolonialtrupperna.¹³⁸ Det svårt att påstå något annat än att von Horn sannolikt var starkt konservativ i sin politiska inriktning.

3.2 Ur civilt perspektiv

Conor Cruise O'Brien skriver relativt lite i sin bok om faktiskt civil-militärt samarbete och samverkan. Boken är snarare en uppgörelse med FN:s högsta ledning och en redovisning av hans egen syn på de händelser (främst hans roll i operation MORTHOR) som sedermera ledde till att han ersattes som FN:s högste representant i Katanga. Överlag är han rätt lågmäld i sin kritik av sina medarbetare vilket till del kanske kan förklaras av att boken gavs ut så tidigt som 1962.

¹³⁵ Ibid, sid 205.

¹³⁶ Ibid, sid 248-250.

¹³⁷ Ibid, sid 210.

¹³⁸ Ibid, sid 195-196, 244.

Vad O'Brien dock gör är att han beskriver den kontext inom vilken ONUC opererade i Katanga samt ett antal faktorer som kom att bidra till att forma den kollektiva identiteten inom ONUC och vad som påverkar internationella ämbetsmän i deras yrkesutövning. Han ger också sina egna personlighetsbeskrivningar av många viktiga militära och civila befattningshavare som kom att påverka hans tid i Kongo. Dessa kan vara nog så intressanta för att förklara vissa problem i samverkan mellan militärer och civila.

Enligt O'Brien formades FN:s insats i Katanga i en miljö av bl.a. exotiska kontraster, kamratskap och misstänksamhet, lyx och elände, mod och försiktighet, sällsynt duglighet och otrolig stupiditet, glad samvaro och skräckfyllda stunder, oförklarliga ankomster och oförutsedda avresor. Den stora mängden nationaliteter smälte alla till del ihop i den nya miljön och bildade ett folkslag som kallades "Onusianer".¹³⁹

Enligt O'Brien påverkades de internationella ämbetsmän som tjänstgjorde inom FN av respektive ämbetsmans historiska och kulturella bakgrund. Ämbetsmannens nationalitet, samhällsklass, utbildning och politiska föregående är sådana påverkningar som inte kan utplånas helt och hållet i jakten på total neutralitet.¹⁴⁰

Sture Linnér hade enligt Rikhye en viktig roll i operation MORTHOR. O'Brien beskriver Linnér som en person som hyste stark lojalitet, gränsande till vördnad mot Dag Hammarskjöld. Linnér var duktig administratör med hög social förmåga men hade ingen större politisk erfarenhet. Enligt O'Brien hyste Linnér en viss aversion mot politik. Linnér hade en benägenhet att överlämna högviktiga politiska uppgifter till sina medarbetare och själv ägna sig åt att rapportera till Hammarskjöld. Detta förfarande gav hans medarbetare en viss

¹³⁹ Conor Cruise O'Brien, *Uppdrag i Katanga*, Stockholm, Albert Bonniers Förlag, 1962, sid 14-15.

¹⁴⁰ Ibid, sid 61.

självständighet och ett visst inflytande.¹⁴¹ Vad detta kunde leda till beskriver inte O'Brien.

Sean McKeown, K.A.S Raja och Jonas Waern var tre av O'Briens närmaste militära medarbetare. O'Brien skriver att McKeown var försynt, klok, seg och realistisk och försedd med en stor portion sunt förnuft. Raja beskrivs av O'Brien som en allvarlig och tystlåten officer med stridserfarenhet. Han och hans indiska kollegor var noga med att avhålla sig från politiska uttalanden. O'Brien skriver att Waern såg ut som den militära hovmannen men att han var modig och en duglig officer med säregen humor. Waern tvekade inte att framföra avvikande meningar och egna uppfattningar när de ansågs motiverade. Detta skedde inte minst i förberedelserna inför operation MORTHOR. Så här i samband med O'Briens beskrivning av Waern är det intressant att notera att O'Brien verkade uppskatta de svenska förbanden och att han i sina brev benämnde svenskarna "Vikingarna".¹⁴²

Om Khiari skriver O'Brien att han var en skarp, dynamisk och vaksam man med en brinnande patriotism i FN:s tjänst för ett kollektivt försvar av små och värnlösa länder. Däremot ogillade Khiari, enligt O'Brien, alla formella detaljer som hans arbete för FN innebar och han höll inte med Hammarskjöld om att FN måste avhålla sig från inblandning i Kongos inre angelägenheter.¹⁴³

Till skillnad från Waerns uppfattning om Tombelaine skriver O'Brien att denne man förde sig med en självsäkerhet som anstod en äkta parisare. Tombelaine som var son till en rik bankir och tillhörde de intellektuella kretsarna blev kraftigt avskydd av de "vita katangeserna" eftersom han enligt dem ansåg att FN inte skulle samarbeta med dem.¹⁴⁴

Enligt O'Brien förekom även visst grus i maskineriet inom de militära relationerna. Waern och en del andra svenskar drog enligt O'Brien inte jämt

¹⁴¹ Ibid, sid 76.

¹⁴² Ibid, sid 81-82, 152, 249-252.

¹⁴³ Ibid, sid 192.

¹⁴⁴ Ibid, sid 113-114.

med norske överstelöjtnanten Björn Egge, chefen för ONUC:s informationsavdelning. (I FN-sammanhang benämns underrättelsetjänst informationstjänst, författarens anmärkning.) Egge uppskattade enligt O'Brien inte Waerns ironiska humor vilket ledde till skepsis mellan dem. Egge påminde under en tid ofta svenskarna om att Sverige inte varit i krig på hundrafemtio år men detta nedtonades efter svenskarnas kraftfulla insatser för att utvisa icke önskvärda belgier.¹⁴⁵

Som tidigare nämnts gjorde det stora geografiska avståndet mellan ONUC:s enheter att vissa av dem upparbetade en viss portion självständighet. Detta styrks av O'Brien och han säger vidare att det ofta förekom meningsskiljaktigheter om vad de egentligen hade för uppgift. Detta var särskilt tydligt under operation MORTHOR¹⁴⁶ Även Löfgren konstaterar att det ständigt gjordes olika bedömningar av läget. Han påstår också att de högre civila och militära cheferna i missionen verkade ha egna agendor och målsättningar.¹⁴⁷ Detta bottnar sannolikt i det luddiga mandat som operationen hade vilket inte underlättade samordnade civil-militära insatser mot ett gemensamt mål. O'Brien styrker även Waerns liknelse av ONUC:s organisation med en pyramid. O'Brien anser att ONUC:s högkvarter i Leopoldville var överdimensionerat i förhållande till hans eget högkvarter i Elizabethville. Han beskriver också att mycket av hans och andras energi fick ägnas åt sådana världsliga sysslor som att finna bostäder, transportmöjligheter och anständiga nöjen för FN:s militära trupper. Här finner vi en viss kritik mot den militära sidan av fredsoperationen. Som exempel kan nämnas O'Briens och Egges uppmärksamhet på att bokstäverna B.M.C ofta förekom på listan över nödvändig utrustning för en franskutbildad brigad. Efter förfrågan visade

¹⁴⁵ Ibid, sid 83, 137,143.

¹⁴⁶ Ibid, sid 150, 278.

¹⁴⁷ Claes JB Löfgren, *Fredsknektarna*, Stockholm, Bokförlaget T. Fischer & Co, 1990, sid 44, 154-159.

det sig att förkortningen stod för ”Bordel Mouvant de Campagne”.¹⁴⁸ (Mobil fältbordell, författarens översättning)

O’Brien, Khiari och även Raja synes ha haft bristfällig insikt och förståelse avseende planering inför en militär operation. Detta blir tydligt när O’Brien skriver att han, vid ett möte med Khiari och Raja, dagen innan en viktig operation ska påbörjas, föreslog tre kompletteringar till operationsplanen.¹⁴⁹ Operationen skulle verkställas i gryningen nästa dag så förberedelse tiden för de militära cheferna var sannolikt starkt begränsad. Ytterligare ett exempel på O’Briens brist på förståelse för militära operationer var att han i denna operations slutskede negligerade ett militärt råd från Raja vilket fick till följd att effekterna av operationen blev begränsad.¹⁵⁰ Detta beteende beskrev även Rikhye ovan men i samband med en annan operation.

O’Brien ägnar relativt stor del av sin bok åt operation MORTHOR och beskriver bland annat Khiaris och Linnérs roller i samband med denna operation. Vad gäller Khiaris roll skriver O’Brien att denne före operationens verkställande sagt att de hade fått tillstånd av Hammarskjöld till operationen och att det var Khiari som gav instruktioner till cheferna i Katanga. Dessa instruktioner låg till grund för militärbefällets upprättande av operationsplanen för MORTHOR. I dessa instruktioner ingick bl.a. att viktiga katangesiska befattningshavare skulle arresteras, vilket Waern hade vissa invändningar emot.¹⁵¹ O’Brien skriver att språkförbistringar var orsak till kontinuerlig friktion i samband med operation MORTHOR. Som exempel på detta skriver Löfgren att McKeown pratade engelska men inte franska och att Khiari pratade franska men inte engelska.¹⁵² Detta kunde leda till allvarliga faktiska misstag i de lägre graderna och till onödig förskjutning av tyngdpunkten i de högre. O’Brien menar också att språkliga problem gick parallellt med politiska

¹⁴⁸ Conor Cruise O’Brien, *Uppdrag i Katanga*, Stockholm, Albert Bonniers Förlag, 1962, sid 207.

¹⁴⁹ Ibid, sid 219.

¹⁵⁰ Ibid, sid 223-224.

¹⁵¹ Ibid, sid 250-253.

¹⁵² Claes JB Löfgren, *Fredsnektarna*, Stockholm, Bokförlaget T. Fischer & Co, 1990, sid 155.

meningsskiljaktigheter. Han skriver att indierna praktiskt taget var helt emot Katangas självständighetssträvanden medan många svenskar sympatiserade mer eller mindre med européerna på platsen. Trots detta lydte de enligt O'Brien lojalt order men kunde inte dölja sina innersta uppfattningar för varandra.¹⁵³

O'Brien blev efter operation MORTHOR upplyst av Linnér om att Hammarskjöld inte kände till operationen på förhand. Enligt O'Brien igångsattes MORTHOR av Linnér på eget bevåg och på basis av de generella instruktionerna och Hammarskjölds önskningsar. Linnér påstår enligt O'Brien sig inte känna till att O'Brien och Khiari hade expedierat arresteringsorderna för de katangesiska befattningshavarna.¹⁵⁴ Indirekt påstår här O'Brien att Linnér ljuger!

O'Brien skriver att operation MORTHOR till slut resulterade i ett dödläge efter att den högre FN-ledningen menat att det militära läget krävde en omedelbar eldupphörsöverenskommelse. O'Brien menade att detta var ett argument av civila, ett argument som sannolikt inte delades av militären. O'Brien menade att det i sista hand var politiska faktorer som medförde att operationen slutade i ett dödläge.¹⁵⁵

Precis som O'Brien skriver Linnér relativt lite om faktiskt civil-militärt samarbete. Linnér koncentrerar sig i sin bok till verksamheten i FN:s högkvarter i New York och samverkan med de lokala politiska ledarna i Kongo. Samarbetet med Dayal verkar inte ha varit det bästa eftersom Linnér ogillade dennes personliga inställning till kongoleserna. Linnér beskriver att Dayal vid samverkan med Kongos höga civila representanter uppträdde överlägset spefullt som en formellt fulländad diplomat. I förbifarten skriver Linnér också att även vissa FN-generaler kunde uppträda lite magnifikt i

¹⁵³ Conor Cruise O'Brien, *Uppdrag i Katanga*, Stockholm, Albert Bonniers Förlag, 1962, sid 255-256.

¹⁵⁴ Ibid, sid 264-265.

¹⁵⁵ Ibid, sid 285-286.

umgänget med kongoleserna.¹⁵⁶ I det kapitel i boken som handlar om Kongo ägnar Linnér mindre utrymme åt den tid han innehade sin första befattning och ägnar huvuddelen av detta kapitel i boken åt sin tid som SRSG.

Han skriver dock en del intressant om operation MORTHOR vilket vi ska återkomma till.

Linnér menar att de militära kollegorna i ONUC ständigt och på alla nivåer var positiva och samarbetsvilliga.¹⁵⁷ Detta är konkret vad Linnér skriver om faktisk civil-militär samverkan förutom vad han skriver i avsnittet om operation MORTHOR. Vid en föreläsning 2002-04-23 berättade Linnér att han upplevde militären som plikttrogna. Han berättade att von Horn alltid skötte sitt jobb och var en rakryggad officer. Vid ett enskilt samtal med Linnér efter föreläsningen bekräftade han att von Horn och Bunche inte drog jämt. Bunches detaljstyrning av allt som föregicks på såväl militär som civil sida anger Linnér som huvudsaklig förklaring till detta. Bunche ville ta del av och sätta sin signatur på alla utgående meddelanden från ONUC.¹⁵⁸

Linnér skriver att de vid högkvarteret i Leopoldville hade mycket oklar uppfattning om det politiska och militära läget i Katanga inför operation MORTHOR. Delvis berodde detta på bristande rapportering med anledning av geografiskt avstånd och tekniska bekymmer men den största svagheten i rapporteringen hörde dock samman med att FN:s dåvarande chef i Katanga, Raja, friserade de rapporter som Waern m.fl. skickade in. Raja och hans stab kokade om Waerns rapporter på ett godtyckligt och ofta felaktigt sätt. Även på den politiska sidan brast det betänkligt i rapporteringen från Elizabethville. Detta ledde enligt Linnér till att han själv, McKeown och därmed även generalsekreteraren, hölls okunniga om rapporterna om det verkliga läget. Linnér uttrycker sig i detta sammanhang ganska kritiskt mot Waern som han

¹⁵⁶ Sture Linnér, *Min odysse*, Stockholm, P.A. Norstedt & Söners Förlag, 1982, sid 320.

¹⁵⁷ Ibid, sid 309.

¹⁵⁸ Utdrag ur författarens anteckningar från Sture Linnérs föreläsning, *Människor jag mött*, samt efterföljande samtal, Stockholm, Personhistoriska samfundets årsmöte, 2002.

anser borde öppet ha talat ut om sina svårigheter med Raja med sina chefer. Då kunde enligt Linnér det missförhållande som Waern påpekade ha kunnat rättas till i tid och mycken förvirring och stort elände ha undvikits.¹⁵⁹

Linnér är i sin bok synnerligen kritisk mot O'Brien och vad han presterade den ödesdigra hösten 1961. (Operation MORTHOR) Linnér beskriver O'Brien som begåvad, kvick och fantasirik. Men också emotionellt ostadig, benägen att ryckas med av stundens infall, utan långsiktig plan och metod i sitt arbete. O'Brien drog enligt Linnér inte jämt med de belgiska gruvdirektörerna och affärsmännen i Katanga och han saknade dessutom helt erfarenhet i praktiska värv likväl som av Afrika. Linnér föreslog för Hammarskjöld att O'Brien borde bytas ut. Detta förstod O'Brien vilket enligt Linnér gjorde att han lättare än vanligt kom ur balans och svek i omdömet.¹⁶⁰

Det är rätt uppenbart att Linnérs och O'Briens uppfattningar om operation MORTHOR går isär. I synnerhet kring huruvida Linnér och Hammarskjöld hade kunskap om operationens detaljer och syfte i förväg. Att gå in på alla detaljer kring detta i denna uppsats låter sig inte göras, det kan räcka med att konstatera att så var fallet och att Linnér, enligt honom själv, till Hammarskjöld rapporterade den information kring operationen han fick från McKeown, Khiari och Egge.¹⁶¹

Linnér synes ha haft bra samarbete med militäre styrkechefen McKeown. Linnér beskriver honom som en lugn och sansad man som Linnér helt litade på och högt gillade.¹⁶² Linnér informerade vid tidigare nämnda föreläsning om att McKeown bröt ihop vid ett kritiskt skede av operationen och att McKeown vid just detta tillfälle hade inmundigat stora mängder kaffe av irländsk sort vilket innehöll små mängder kaffe!¹⁶³

¹⁵⁹ Sture Linnér, *Min odysse*, Stockholm, P.A. Norstedt & Söners Förlag, 1982, sid 340-341.

¹⁶⁰ Ibid, sid 341-342.

¹⁶¹ För fler detaljer i detta ärende, se Sture Linnér, *Min odysse*, Stockholm, P.A. Norstedt & Söners Förlag, 1982, sid 345-347.

¹⁶² Sture Linnér, *Min odysse*, Stockholm, P.A. Norstedt & Söners Förlag, 1982, sid 340.

¹⁶³ Utdrag ur författarens anteckningar från Sture Linnérs föreläsning, *Människor jag mött*, samt efterföljande samtal, Stockholm, Personhistoriska samfundets årsmöte, 2002.

Linnér har också lämnat viss information om samverkan med NGO:s i fredsoperationen i Kongo. Den informationen finns inte i hans memoarer utan i en av FHS publikationer. Där upplyser Linnér oss om att FN hade privilegiet att bestämma vilka NGO:s som skulle få tillstånd att komma in i Kongo. Detta ledde enligt Linnér till att NGO:s aldrig blev något problem helt enkelt därför att det var väldigt få som överhuvudtaget fick något tillstånd att komma in i landet under hans tid i missionen.¹⁶⁴

Linnér som person framstår i sin bok som stor dyrkare av Dag Hammarskjöld vilket visar sig i en mängd superlativer om denne man som han starkt försvarar mot angrepp från framförallt O'Brien. Linnér synes ha starka socialdemokratiska värderingar¹⁶⁵ och en positiv syn på det kongolesiska folket. Det sistnämnda är en intressant kontrast i förhållande till von Horns något nedvärderande inställning till lokalbefolkningen, inte minst med tanke på att Linnér och von Horn under ca sex månader var chefer för den civila respektive den militära grenen av ONUC.

¹⁶⁴ Leif Ahlquist (Editor), *Co-operation, Command and Control in UN Peace-keeping Operations*, Stockholm, Försvarshögskolans operativa institution, 1996, sid 64.

¹⁶⁵ Sture Linnér, *Min odysse*, Stockholm, P.A. Norstedt & Söners Förlag, 1982, sid 305-307.

4. Jämförelse militärt och civilt

I detta kapitel redovisas och jämförs de mest framträdande problemen på militär och civil sida för att se om de två grenarna av samma operation upplevde samma typer av problem.

4.1 Militära problem

Ett stort problem som de flesta av de militära författarna beskriver är att de civila agerade på egna initiativ och satte egna mål och intressen före FN:s mål och intressen. De dristar sig till att påstå att vissa civila ämbetsmän agerade utanför de ramar som organisationens mandat och generalsekreterarens instruktioner tillät.

För en del militärer verkar det varit ett problem att de inte fick delta i den politiska delen av operationen medan det för andra varit en norm att militärer inte ska ägna sig åt politik och civila spörsmål. Oavsett vilken uppfattning de hade upplevde de att det var problematiskt att det rådde delade meningar om hur operationen skulle administreras och kontrolleras. Civil inblandning i militära ärenden ses som ett resultat av detta och upplevdes av vissa militärer som ett stort bekymmer.

Militärerna upplevde brist på intresse och förståelse från civilt håll för militär verksamhet vilket de anger ett antal följd effekter av. Alla militärer som studerats i denna uppsats anser att bristande erfarenhet låg bakom detta och att även det egna skrået led av samma brister. Ytterligare ett stort problem militärerna anser sig ha upplevt var de civilas brist på verklighetsuppfattning och ovilja att delta i möten där militären medverkar. Waern och von Horn anser att de civila fokuserade på bisaker istället för huvudsaker, de skötte hellre det rutinmässiga pappersarbetet än intresserade sig för vad som skedde i operationsområdet. Rikhye anger indirekt att bristande intresse, förståelse och kunskap var ett problem genom att påstå att vissa civila ämbetsmän inte anammade korrekta militära råd.

Ett problem som Waern särskilt anger men som även von Horn till del berör är att de högre civila cheferna verkade lita mer på de militära chefer som var i deras närmaste omgivning. T.ex. verkade O'Brien lita mer på Raja än på Waern, Bunche verkade lita mer på Rikhye än på von Horn när Rikhye var på plats i Kongo.

Bristande resurser var ett genomgående problem för både Waern och von Horn och de anser att det i huvudsak var den civila sidan av operationen som var ansvariga för detta. För Waerns del var det främst stabs- och ledningsresurser (där han jämför ONUC med en pyramid) han ansåg sig sakna och för von Horns del var det truppresurser och en fungerande underhållstjänst han anger som brister.

Oklara ansvars- och uppgiftsförhållanden upplevde militärerna som ett stort problem. Dubblering av funktioner, missförstånd och detaljstyrning (micromanagement) utan att respektera kommandokedjan var resultaten av dessa problem.

En tänkt fördel med den organisationsstruktur och det koncept ONUC hade för civil-militär samverkan var att informationsutbytet skulle fungera på ett bra sätt mellan de två grenarna. Både Rikhye och von Horn anser att så inte var fallet, inte ens när civila och militära staber delade kvarter med varandra.

Både Waern och von Horn fick känna på effekterna av s.k. "Mission Creep" men av olika dignitet. Waern fick känna på det i stor utsträckning i form av det enorma flyktinglägret och von Horn i det mindre perspektivet i form av klistrande av konservburksetiketter. Dock anser båda att det var ett problem.

Språkförbistringar var ett problem och kunde ta sig många uttryck. Ett uttryck för detta var att rapporteringen till New York enligt Rikhye språkgranskades och därmed sannolikt förändrades i sak och innehåll. von Horn drev som bekant detta så långt att han kallade det censur. Rapporteringen som sådan upplevdes också som ett problem. Militära chefer på lägre nivå i ONUC (Waern) upplevde att deras rapporter förvanskades och militära chefer på högre

nivå (Rikhye) upplevde att rapporteringen som kom underifrån inte var korrekt och att den inte alltid följde kommandokedjan.

Slutligen beskriver militärerna, direkt eller indirekt, att den politiska sidan av operationen var prioriterad och att den militära delen fick ta konsekvenserna av detta.

4.2 Civila problem

Ett problem från civilt håll som kan anses tämligen genomgående var att de civila ansåg att militärerna brast i förmåga och vilja att förstå politiska realiteter. Militärerna ansågs alltså vara trångsynta och oflexibla. O'Brien uppskattade knappast Waerns ovilja att ändra i redan gjorda planer inför operation MORTHOR. En och annan civil chef hade säkert samma uppfattning som Rikhye att vissa militärer och i synnerhet von Horn saknade verklighetsuppfattning. Inte minst efter von Horns redovisning över vilka militära resurser han ansåg sig behöva i Katanga.

Ett annat problem som kan anses relativt genomgående var att det rådde delade meningar om ONUC:s mandat och vilka uppgifter olika enheter hade. Enligt bl.a. O'Brien var detta ett problem på såväl civilt som militärt håll och även internt inom den civila sidan.

Även från civilt, regionalt håll upplevdes att stabs- och ledningsresurserna var felaktigt fördelade. O'Brien skulle säkert hålla med Waern om hans beskrivning av ONUC som en pyramid.

Vissa civila chefer hade problem med att de tvingades ägna sig åt bisaker istället för huvudsaker. O'Brien skriver att Khiari ogillade alla formella detaljer med sitt arbete och att han själv ägnade tid åt att hitta på anständiga nöjen åt de militära trupperna. Framförallt det sistnämnda främjade knappast goda relationer och ett smidigt samarbete.

O'Brien och Löfgren anger att språkförbistringar utgjorde ett problem som kunde få allvarliga konsekvenser. O'Brien anger också politiska skiljaktigheter

mellan de olika nationernas trupper som ett problem men att förbanden alltid lojalt lydde order.

Bristande förtroende mellan civila och militär chefer och även internt inom den civila sidan synes ha varit ett allvarligt problem före, under och efter operation MORTHOR. Genom att höga chefer inom ONUC anklagade varandra för att vara drivande i denna operation skapades knappast gynnsamma förutsättningar för ett gott samarbete vare sig civil-militärt eller civil-civilt.

Ett problem som Linnér upplevde var bristerna i rapporteringen, både från civilt och militärt håll. Han är kritisk till Waern för dennes oförmåga att lösa de svårigheter Waern hade med Raja i detta sammanhang. Brister i rapporteringen kan sannolikt även läggas in i turerna kring operation MORTHOR som en faktor som bidrog till den olyckliga utgången.

Slutligen så anger de civila, direkt eller indirekt, att det förekom olika lägesbedömningar på olika nivåer i organisationen och mellan den civila och den militära grenen.

4.3 Slutsatser

De militära och de civila författarna beskriver problemen i lite olika ordalag samt att problemen får lite olika konsekvenser. Trots detta verkar militärerna och de civila upplevt ungefär samma typer av problem. Olika uppfattningar om läget, bristande förståelse för den andra grenen i operationen, olika världsuppfattningar, bristande förtroende, oklara ansvars och uppgiftsförhållanden, dåligt informationsutbyte mellan civila och militära enheter och bristande rapportering inom kommandokedjan samt språkförbistringar bara för att nämna några.

Det enda större problem som militären beskriver som inte har sin motsvarighet på den civila sidan är att vissa civila chefer lade sig i militära ärenden och bedrev detaljstyrning av militära förband utan att ta hänsyn till kommandokedjan. Detta är i och för sig inte så förvånande med anledning av

att den militära styrkan var under civil ledning. Dessutom verkade det ligga i den militära kulturen att inte lägga sig i politiska och civila angelägenheter.

Det som är intressant att konstatera vid granskning av empirin är att den militära kritiken av den civila sidan är mer omfattande än det omvända förhållandet. I den mån ömsesidig kritik utdelas är de civila oftast mer diplomatiska i sättet att uttrycka kritiken än vad militären är.

Det är samtidigt intressant att konstatera att det är svårt att dra gränsen mellan vem som beskriver militära problem och vem som beskriver civila problem. Bara för att Rikhye råkar vara militär innebär det inte att han i huvudsak har kritik mot den civila sidan av ONUC och bara för att O'Brien råkar vara civil så riktar han inte främst kritik mot militären. Om vi jämför de synpunkter von Horn framför med Rikhyes så uppfattas Rikhye snarare som civilist än som militär.

Av detta kan man dra slutsatsen att kontexten en person befinner sig i, likväl som vilken bakgrund personen ifråga har, påverkar åt vilket håll kritiken riktas.

5. Kan skillnader i kollektiv identitet, normer och världsuppfattning utgöra förklaringar till dessa problem?

Som framgår av kapitel 3 förekom ett antal problem av större eller mindre art i samverkan mellan civila och militärer vid fredsoperationen i Kongo.

Ett genomgående problem var att militären och de civila hade olika uppfattningar om läget. Det rådde också delade meningar om läget i olika nivåer inom organisationen. ONUC högkvarteret i Leopoldville hade inte alltid samma uppfattning som det regionala högkvarteret i Elizabethville. Detta problem kan kanske förklaras av att olika grenar och nivåer av organisationen hade olika världsuppfattningar beroende på vilken identitet som utvecklats i just det egna kollektivet. Relationsproblemen som rådde mellan von Horn och Bunche samt mellan Waern och O'Brien kan tyda på just detta. von Horn och Waern såg verkligheten i ett pragmatiskt, militärt perspektiv medan Bunche och O'Brien såg verkligheten i ett mer abstrakt, politiskt perspektiv. Dessa två världsuppfattningar stämde sannolikt inte med varandra varvid samverkansproblem uppstod.

Nu var det inte bara mellan civila och militära aktörer som samverkansproblem uppstod. Rikhye kan inte anses ha delat von Horns världsuppfattning och Linnér hade sannolikt inte samma världsuppfattning som O'Brien. Dessa divergerande världsuppfattningar kan sannolikt också förklaras med skillnader i kollektiv identitet. I Rikhyes fall så handlade det om att han arbetade i en annan kontext än von Horn och att Rikhye hade helt andra erfarenheter med sig i bagaget till ONUC. Det faktum att Rikhye under en tid hade arbetat inom generalsekretariatet hade sannolikt format honom till att bli mer lik sin närmaste omgivning. Det är därför inte särskilt överraskande att konstatera att Rikhyes uppfattningar om operationen i Kongo bättre stämmer överens med de civila författare än de militära författare som studerats i denna uppsats. Linnérs och O'Briens skilda uppfattningar har troligen också ett ursprung i det stora avståndet mellan deras respektive högkvarter samt problem med att kunna skicka korrekta rapporter. Detta resulterade som vi tidigare sett i regional

självständighet vilket kan ha skapat en regional kollektiv identitet med egen världsuppfattning och egna normer vilket troligen ytterligare förvärrade situationen.

De flesta författare som studerats i uppsatsen har nämnt att multinationaliteten utgjorde ett problem. Olika nationella erfarenheter kom att prägla både individers och kollektivs normer och uppfattningar. Detta kan eventuellt förklara den skillnad som svenskar och indier uppges ha haft avseende Katangas självständighetssträvanden. Det kan kanske också till del förklara varför tunisiern Khiari hade annan syn på FN:s inblandning i Kongos inre angelägenheter än tex. Dag Hammarskjöld. I detta sammanhang är det också på sin plats att nämna språkproblemen. Att det uppstår samverkansproblem med anledning av att olika personer talar olika språk eller är olika duktiga på att använda ett gemensamt språk är inte så konstigt. Däremot har olika kulturer ofta olika s.k. fackspråk vilket kan skapa problem i en samverkanssituation. Samarbetet mellan Waern å ena sidan samt Khiari och O'Brien å andra sidan synes till del ha lidit av detta, inte minst i samband med operation MORTHOR. Där diskuterades innebörden av begreppet "förbereda arrestering av höga politiker i Katanga" och vilken prioritet det hade. Waern tolkade detta som att det vore bra om det kunde göras men att operationen inte stod och föll med dessa arresteringar. Khiari och O'Brien menade, åtminstone i efterhand, att detta moment var högst avgörande för operation MORHTORS utgång. Språkförbistringar kan kanske även förklara varför både civila och militära befattningshavare anser att oklara ansvars- och uppgiftsförhållanden var ett problem. I grunden bottnade detta problem i ett ganska oklart mandat från FN:s högsta ledning men i operationsområdet är det troligt att språket, även det s.k. fackspråket vilket kan anses tillhöra den kollektiva identiteten, bidrog till att skapa oklara ansvars- och uppgiftsförhållanden.

Vissa militärer hävdade att de civila ägnade sig åt bisaker och sysslor som inte ansågs viktiga för fredsoperationen som sådan. Sanningen ligger som bekant i betraktarens ögon. Vad militären ansåg oviktigt kan mycket väl ha ansetts

oerhört viktigt och nödvändigt i den civila kulturen och vice versa. För franska militära förband var det kanske viktigt att deras trupper fick sina mobila fältbordeller medan det för O'Brien ansågs som bortkastat arbete att ägna sin tid åt detta. För O'Brien var det kanske viktigare att ägna sig åt andra sysslor än att orientera militären om den civila, politiska delen av FN:s arbete vid Waerns stabsorienteringar medan Waern ansåg detta som synnerligen viktigt. Olika normer inom de olika kollektiva identiteterna styrde sannolikt vad som ansågs vara viktigt.

Vissa militärer ansåg att de civila hade egna mål och intressen som de försökte uppnå. Även här skulle skillnad i världsuppfattning som bottnar i olika kollektiva identiteter kunna användas som förklaring. Det kanske var så att de mål olika civila befattningshavare strävade efter att uppnå ansågs av dem själva som högst relevanta för fredsoperationen men att militären såg dessa mål som ett uttryck för civilt egenintresse. Till detta kan även kulturell och nationell bakgrund tilläggas som förklaring till skillnader i måluppfattningarna enligt vad som tidigare beskrevs om Khiari.

Vissa av författarna som studerats i uppsatsen anger att det uppstod bristande förtroende mellan civila och militära delar i ONUC. Detta bristande förtroende har kanske sin förklaring i att skilda kollektiva identiteter genererade olika världsuppfattningar och normer. Identitetsskillnaderna bottnade troligen i brist på tidigare erfarenhet av civil-militär samverkan. Ett resultat av detta var att utbytet av viktig information mellan civila och militära enheter blev bristfälligt. Bristande förtroende för den andra grenen kan sannolikt ses som en förklaring till varför von Horn gick så långt i sitt handlande som att ordervägra.

Bristande erfarenhet, kunskap, intresse och förståelse för den andra grenen av ONUC, vilket kan anses ha sin grund i skilda kollektiva identiteter, kan sannolikt förklara många av de problem som tidigare redovisats.

Många av de författare som studerats i uppsatsen uppger att både militärer och civila hade bristande erfarenhet av att samverka med den sida av

fredsoperationen man själv inte tillhörde. En av konstruktivismens grundteser är att de sociala relationerna och därmed även de kollektiva identiteterna medvetet kan förändras. Varför ser vi då endast marginella förbättringar i Kongo trots att den omgivande miljön i operationsområdet egentligen efterhand borde ha format ett bättre civil-militärt samarbete eftersom den miljö och de sociala relationer som rådde där var unika i förhållande till hur det såg ut på det egna nationella planet?

Sannolikt var de kollektiva identiteterna, världsuppfattningarna och normerna djupt rotade och skillnaderna aktörerna emellan var troligen ganska stora. Dessa typer av skillnader tar lång tid att förändra och den tiden fanns troligen inte i Kongo. Viktiga befattningshavare byttes ut efter ganska kort tid i området. Som exempel kan nämnas att ONUC hade sex olika SRSG från juli 1960 till februari 1962, nio olika civila representanter i Katanga från augusti 1960 till juni 1962 och fyra militära styrkechefer från juli 1960 till april 1962.¹⁶⁶ Dessutom roterade de nationella militära kontingenterna oftast var sjätte månad. Detta gjorde sannolikt att tiden inte var tillräcklig för att reducera skillnader i kollektiv identitet, världsuppfattning och normer och skapa en gemensam kollektiv identitet inom ONUC.

Kan då skillnader i faktorer som påverkar kollektiv identitet vilka beskrivs i avsnitt 1.2.4 hjälpa oss att förklara ovan redovisade problem? Följande sammanställning kanske kan ge svar på detta.

¹⁶⁶ Indar Jit Rikhye, *Military Adviser to the Secretary-General*, London, Hurst & Company, 1993, sid 328.

Faktor som påverkar kollektiv identitet. Bedömd skillnad civilt-militärt	Orsakade följande problem	Förklaras av
Beslutsprocesser <i>Relativt stor skillnad</i>	-	-
Multinationalitet <i>Någon skillnad</i>	Olika uppfattningar om hur olika uppgifter bäst skulle lösas. Även internt inom respektive gren. Oklara ansvars- och uppgiftsförhållanden.	Nationella erfarenheter präglade synen på den militära och den civila grenens roll i ONUC. Språkförbistringar till viss del.
Värderingar/ intressen <i>Relativt stor skillnad</i>	Olika uppfattningar om läget i operationen. Olika uppfattningar om vad som var viktigt. Ej enbart mellan civila och militärer utan även mellan olika nivåer inom ONUC. Militären ansåg att de civila satte egna mål och intressen före fredsoperationens bästa. Bristande förståelse och förtroende mellan civila och militära delar av ONUC som resulterade i ovilja att delge information till den andra grenen av ONUC.	Kulturella skillnader och den kontext respektive individ arbetade inom genererade skilda världsuppfattningar. Innebar även att skilda uppfattningar rådde mellan personer från samma skrå men som arbetade på olika platser i ONUC. Kulturella skillnader och olika kollektiva identiteter som skapades på respektive nivå i ONUC skapade skilda världsuppfattningar som genererade olika normer. Motsvarande som ovan. Civila befattningshavare ansåg troligen, utifrån det egna perspektivet, att de mål de satte upp var de bästa för operationen. Bristande erfarenhet av att jobba med personal från ett annat skrå. Detta kan ha präglat det egna skråets identitet så att en stark "vi-känsla" utvecklades. Alla som inte tillhörde detta kollektiv betraktades med misstänksamhet. Det egna skråets arbete och intressen värderades högre än det andra skråets. Detta var sannolikt en bra grogrund för förutfattade meningar vilka lätt förstärktes i de egna leden på plats i operationsområdet.
Typ av fackspråk <i>Stor skillnad</i>	Missuppfattningar och divergerande uppfattningar om vikten av vissa begrepp och uppgifter	Detta är en del av de militära och civila identiteterna. Fackjargongen var troligen präglad av tidigare erfarenheter men kom sannolikt att förstärkas och kompletteras i operationsområdet.

Som framgår av tabellen verkar inte skillnader i beslutsprocesserna utgjort en faktor som på märkbart sätt påverkande den kollektiva identiteten och därmed kunde ge upphov till friktioner i civil-militärt samarbete. Detta kan nog till del förklaras av att den civila sidan, vilket beskrivs i avsnitt 1.2.2, kan ses som två delar. Den civila ledningen å ena sidan och FN:s biträdande organ och olika NGO:s å andra sidan. Eftersom antalet NGO:s var mycket begränsat i Kongo och att det främst är de som är vana vid platta organisationer med nerifrån och upp perspektiv är det ganska logiskt att skillnader i beslutsprocesser, ur den aspekten, inte får någon betydande inverkan på samverkan. Att civila skulle vara vana vid att beslut tas i konsensus anser jag inte framgår i empirin. Snarare verkade det som att beslut togs i mindre kretsar inom det lokala, regionala eller centrala kollektiv man tillhörde.

Återigen ser vi att samverkansproblemen inte enbart rörde förhållandet militärt-civilt utan i lika hög utsträckning uppstod i samverkan civil-civilt och militärt-militärt. Det är också svårt att hålla isär vad som är problem och vad som är problemets förklaring. Är bristande förtroende ett problem eller kan det förklara andra problem? Detta är kanske inte avgörande i sig för uppsatsen men svaret är sannolikt att dessa faktorer kan kombineras i en mängd variationer och att de i ett sammanhang kan vara problem och i ett annat en förklaring.

6. Sammanfattning och avslutande diskussion

Undersökningen visar att problem i civil-militär samverkan förekom i relativt stor utsträckning under fredsoperationen i Kongo. Undersökningen visar också att problem förekom i relationerna och samarbetet mellan ONUC:S civila befattningshavare och inom den militära grenen av ONUC samt mellan olika nivåer inom organisationen.

Konceptet för civil-militär samverkan där politisk-, militär-, och teknisk assistans skulle samverka och integreras mot det gemensamma målet var alltså inte helt framgångsrikt i alla stycken. Det var svårt för högsta ledningen att koordinera den civil-militära verksamheten på alla nivåer och CAO-organisationen var orsak till många friktioner. Svårighetsgraden i konceptet måste bedömas som mycket hög med anledning av att ONUC byggdes upp ad hoc och att varken civila eller militära delar var tränade för ett sådant koncept. Troligtvis var det inte konceptet som sådant som var huvudorsaken till bristande civil-militär samverkan. Kulturkonstruktivistiska faktorer kan sannolikt ha varit bidragande till dessa brister i högre grad än samverkanskonceptet och organisationsstrukturen.

Samverkansproblemen var många men de mest genomgående var olika uppfattningar om läget, bristande förståelse för den andra grenen i operationen, olika världsuppfattningar, bristande förtroende, oklara ansvars och uppgiftsförhållanden, dåligt informationsutbyte mellan civila och militära aktörer och bristande rapportering inom kommandokedjan samt språkförbistringar. Aktiva åtgärder vidtogs av vissa befattningshavare för att förbättra civil-militär samverkan, bl.a. genom att samgruppera militära och civila staber, hålla gemensamma möten, ordna gemensamma tillställningar och genom att integrera civila och militära aspekter i beslutsprocesserna. Vissa förbättringar i samarbetet skedde under operationens gång, sannolikt tack vare dessa åtgärder, vilket troligen ökade förståelsen mellan de civila och militära grenarna i ONUC.

I analysen i kapitel 5 anser jag det framgå att skillnader i kollektiv identitet, världsuppfattning och normer, till stor del, kan förklara de samverkansproblem som framkommer i den empiriska delen i kapitel 3. Kapitel 4 och 5 ger också en antydning om att den kontext en person befinner sig i, likväl som dennes bakgrund och yrke, betyder mycket för den personens åsikter och värderingar. Detta styrks av det som framgår i avsnitt 1.2.1, d.v.s. att identiteter formas av den kommunikation, de processer och den miljö som omger kollektivet. Det är påfallande många av författarnas synpunkter som inte går att koppla till den militära eller den civila identiteten vilket då kan förklaras av ovanstående.

En brist i denna uppsats är att endast ett begränsat antal författare tillika tidigare befattningshavare i ONUC studerats. Uppsatsen kan med fördel kompletteras med litteratur av bl.a. Brian E. Urquhart vilken var FN:s civile representant i Katanga från november 1961 till januari 1962. Detta skulle kunna ge en bredare empirisk bas att göra analysen utifrån. Vidare vore det önskvärt att komplettera denna undersökning med relevanta FN-dokument (i den mån det finns) som avhandlar fredsoperationen i Kongo.

Ytterligare en brist med denna uppsats är att den endast avhandlar Kongooperationen varför det är svårt att dra generella slutsatser om civil-militär samverkan som omfattar fredsoperationer i allmänhet. Fortsatt forskning inom ämnet kan med fördel studera om kulturkonstruktivistiska faktorer kan förklara samverkansproblem, inte bara civil-militärt utan inom hela organisationen, i andra fredsoperationer av liknande karaktär. Till exempel i de fredsoperationer som genomförts under 1990-talet.

Fortsatt forskning inom ämnet kan eventuellt även inriktas mot att komma fram till lämpliga åtgärder för att reducera samverkansproblem mellan civila och militärer samt mellan olika nivåer i en multinationell fredsstyrka. Sådana åtgärder kan med fördel därefter implementeras i utbildningen inför en fredsoperation och i militära skolor.

7. Käll- och litteraturförteckning

7.1 Källor

7.1.1 Tryckta källor

- ?? Linnér, Sture, *Min odysse*, Stockholm, P.A. Norstedt & Söners Förlag, 1982.
- ?? Löfgren, Claes JB, *Fredsknektarna*, Stockholm, Bokförlaget T. Fischer & Co, 1990.
- ?? O'Brien, Conor Cruise, *Uppdrag i Katanga*, Stockholm, Albert Bonniers Förlag, 1962.
- ?? Rikhye, Indar Jit (et al), *The Thin Blue Line, International Peacekeeping and its Future*, New Haven och London, Yale University Press, 1974.
- ?? Rikhye, Indar Jit, *Military Adviser to the Secretary-General*, London, Hurst & Company, 1993.
- ?? Waern, Jonas, *Katanga*, Stockholm, Bokförlaget Atlantis, 1980.
- ?? von Horn, Carl, *Fredens soldater*, Stockholm, P.A. Norstedt & Söners Förlag, 1966.

7.1.2 Föreläsningar

- ?? Utdrag ur författarens anteckningar från Sture Linnérs föreläsning, *Människor jag mött*, samt efterföljande samtal, Stockholm, Personhistoriska samfundets årsmöte, 2002.

7.2 Litteratur och bearbetningar

7.2.1 Litteratur

- ?? Ahlquist, Leif (Editor), *Co-operation, Command and Control in UN Peacekeeping Operations*, Stockholm, Försvarshögskolans operativa institution, 1996.
- ?? Berdal, Mats, *Peacekeeping, Enforcement: Where do we go from here?* Ur antologin *Peacekeeping 1815 to today*, Québec City, Kanada, XXIst Colloquium of the International Commission of Military History, 1995.
- ?? Buzan, Barry (et al), *Security, A New Framework For Analysis*, London, Lynne Rienner Publishers Inc, 1998.
- ?? Cravens, Jr, James J, artikel ur ILIC '97, The Second International Workshop on Low Intensity Conflict, *The U.S. Army Approach to Peace Operations*, Stockholm, AFCEA Stockholm Chapter and the Royal Swedish Society of Naval Sciences, 1997.
-

- ?? Eggles, Henry E, *Military Concepts and Philosophy*, New Brunswick, Rutgers University Press, 1965.
- ?? Ejvegård, Rolf, *Vetenskaplig metod*, Stockholm, Studentlitteratur, 1996.
- ?? Eriksson, Pär, *Civil-militär samverkan i fredsfrämjande operationer - en omöjlig nödvändighet?* Stockholm, FOA-Avdelningen för Försvarsanalys, 1998.
- ?? Frydenberg, Per (Editor), *The Oslo Papers; Peace-Keeping Experience and Evaluation*, Oslo, Norwegian Institute of International Affairs, 1964.
- ?? Huldt, Bo (et al), *FNs fredsbevarande operationer: En historisk överblick*, ur antologin *Bevara eller skapa fred*, Stockholm, Norstedts Förlag AB, 1995.
- ?? Kier, Elizabeth, *Imagining War*, New Jersey, Princeton University Press, 1997.
- ?? Knutsen, Torbjörn L, *A history of International Relations theory*, Manchester UK, New York USA, Manchester University Press, 1997.
- ?? Ramsbotham, Oliver (et al), *Encyclopedia of International Peacekeeping Operations*, Santa Barbara, ABC-CLIO, Inc, 1999.
- ?? Sköld, Nils, *The Congo 1960-1964*, ur Svenska militärhistoriska kommissionens antologi *Solidarity and Defence*, Stockholm, Svenska militärhistoriska kommissionen, 1995.
- ?? Slim, Hugo, *The Stretcher and the Drum: Civil-Military Relations in Peace Support Operations*, ur antologin Jeremy Ginifer (Editor), *International Peacekeeping, Volume 3, Summer 1996, Number 2*, London, Frank Cass, 1996.
- ?? Swedish Armed Forces, *Joint Military Doctrine, Peace Support Operations*, Stockholm, Swedish Armed Forces, 1997.

7.2.2 Internet

- ?? Dtic: Doctrine:Joint Electronic Library: Department of Defence Dictionary: *Peace Operations*. ?Online?. (2001-12-19)
<http://www.dtic.mil/doctrine/jel/doddict/data/p/03940.html> ?2002-03-20?
- ?? Utrikespolitiska institutet: Landguide: Läs om ett land: Kongo-Kinshasa: *Äldre historia/Modern historia*. ?Online?. (2002)
<http://www.landguiden.nu/> ?2002-04-16?
-

Abstract

Civil-Military Cooperation during the Peace Operation in Congo

The aim of this essay is to study civil-military cooperation during the peace operation in Congo between 1960 and 1964 from a culture-constructivist perspective.

The study has been performed as a case study and literature written mainly by military officers and UN-officials who were in active duty in Congo between 1960 and 1964 has been used.

Based on the case study it appears that there were many cooperation problems, despite a well thought-out concept and a lot of efforts made by military and civilian personnel in order to improve civil-military cooperation. It also appears that military and civilian personnel experienced similar problems.

A culture-constructivist theory has been used as an analytic tool in the essay and differences between civil and military actors' collective identities, opinions of reality and norms have constituted the foundation to explain cooperation problems.

In the analysis it appears that cooperation problems not only occurred between civil and military actors but also within each branch (civil and military) and between different hierarchic levels in the organisation. It also appears that the context, in which a person exists, as well as the person's background and profession, is important for that specific person's opinions and set of values.

The main conclusion of the analysis is that culture-constructivist differences between civil and military actors, at least to a large extent, can be seen as an explanation to the problems that occurred in civil-military cooperation in the peace operation in Congo during 1960-1964.

Keywords:

Kongo, civil-militär samverkan, fredsoperationer, ONUC, FN, konstruktivismen